

ITT EURÓPÁBAN

ITT EURÓPÁBAN

2019

ID. FRIVALDSZKY JÁNOS

ITT EURÓPÁBAN

Cikkek, megszólalások

2019

ISBN 978-615-00-5308-0

© Creative Commons: by-nc-nd/4.0

frivaldszkyj@gmail.com

TARTALOM

PORTRÉK	7
A fürdőorvos	11
A tanár aki geológus	14
A nyugdíjas	23
Az akadémikus és a zongoraművész	25
Négy sportoló	28
CSALÁDBAN	31
Kicsi a világ	32
Leánykérő	34
Óvoda	35
Vitello Carpato	37
Hasműtét	38
KITEKINTŐ	41
Argentína 2002	43
Gyökereim	44
Ötvenhat öröksége	45
Ötvenhat védjegye	58
Hodász	61
Kölcsönösség	68
LELKET EURÓPÁNAK	71
Comunione e Liberazione	73
Schönstatti családok	76
Házás Hétvége	78
Regnum Christi	80
Hit és Fény	82
Cursillo	84
Regina Pacis	87
Sant'Egidio	89
Totus Tuus	91

PORTRÉK

A FÜRDŐORVOS

(Frivaldszky János: Sümegi József füredi fürdőorvos (1861-1945). Füredi História, 2008. 3. sz. 9-13. old.)

A balatonfüredi Blaha Lujza-villával szemközt, az egykori Engelvilla falán (ma: Balatoni Borok Háza) 1986 óta egy emléktábla örökíti meg dr. Sümegi József több mint negyven éves fürdőorvosi tevékenységét. A táblát unokája, dr. Frivaldszky András költségén a Városi Tanács állíttatta.

Nemrég a nagyapa emlékét oly szeretettel ápoló, és hagyatékát gondosan őrző unokatestvérem meghalt, azért arra gondoltam, hogy ezekből az értékes iratokból merítve egy rövid életrajzi vázlatot készítek az általam is ismert kedves öregúrról, amíg a Városi Múzeum levéltárosai a tőle maradt hagyatékot szakszerűen fel nem dolgozzák.

Már anyai nagyapja, Stern József is orvos volt, 1828-ban végzett a pesti egyetemen. Apai nagyapja tanító volt, apja, Sümegi Jakab 1857-ben vette át Szilasbalháson (ma: Mezőszilas) apósától a községi orvos tisztét, itt született az immár harmadik generációs orvosként Sümegi József. Előbb katonarvosként tevékenykedett, 1890-ben tartalékos állományba helyezik, majd 1906-ban saját kérésére végleg elbocsájtják a hadseregtől. Közben ugyanis biztos egzisztenciát teremtett magának télen Budapesten, nyáron pedig Balatonfüreden, ahová minden évben május 1-én leköltözött és ott szeptember 30-áig rendelt. 1903-tól 1908-ig a Fittler-villában (ma: Kedves cukrászda), azután 1941-ig a ma emléktáblával jelölt házban, 1941-től 1943-ig a Stefánia szálló első emeletén volt a rendelője. Állandó betegei közé tartozott Kiss József költő és Blaha Lujza, aki nemcsak Füreden lakott a vele szemközti házban, de Budapesten is. Sümegi doktor ugyanis az Erzsébet krt. 1-ben lakott, a művésznő pedig az Erzsébet krt. 2-ben. Első gyermeke, István, szintén orvos lett, egyetemi magántanárként végzett értékes tudományos munkát, János fia ügyvéd lett, a legkisebbet, Máriát pedig egész fiatalon nagybátyám vette el. Nagy szerelem lehetett, tekintve, hogy amikor a férjet egy ellensége az utcán lelőtte, a 23 éves, négy hónapos kisfiával magára maradt özvegy többet nem ment férjhez.

Sümegi József Füreden nem csupán fürdőorvos volt, hanem balneológus specialista is, valamint olyan orvos, aki a természetes gyógy módok alkalmazását helyezte a gyógyszeres kezelések elé. Elsősorban a klimatikus élettani hatásokat vizsgálta, a fürdést pedig kiterjesztő értelemben tekintette, mint légfürdőt és napfürdőt is. A századelőn – mint közismert – a balatoni fürdőzés bokától-csuklótól nyakig zárt fürdőruhákban történt. Az első világháború után kezdődött a fürdőruhák modernizálódása, aminek pozitív élettani lehetőségeire Sümegi doktor gyakran felhívta a figyelmet.

Ám Fürednek gyógyvize is van, nemcsak balatoni fürdője. Addig a füredi vizet döntően ivókúra céljára alkalmazták, emésztőszervi és légzőszervi bántalmak ellen. Létezett ugyan kádfürdő is, ám csak 8 káddal, évente 300-400 eladott fürdővel. Sümegi doktor teljesen új koncepciót hozott. E gyógyfürdőt kezdte propagálni, még hozzá szívbetegségek kezelésére. Már első szezonja végén 1870 szénsavas fürdőt adtak el, tíz év múlva 15 000-et, 19 kádban. Mindezt az ő tevékenysége révén, aki nem csupán a betegek közt szájról-szájra terjedő pozitív információra épített, hanem igen aktív propagandát is indított a szénsavas fürdők érdekében. Sorra tartotta az előadásokat tudományos kongresszusokon, írta a tanulmányokat orvosi folyóiratokba, a megjelent különlenyomatokat elküldte kollégáinak, sőt, körleveleket is küldött szét, még ennél is szélesebb körben. Ám gondolt a széles közönségre is, több népszerűsítő kiadványt is írt a balatoni, füredi gyógytényezőkről.

Mindezek hatása nem maradt el. Kezdetben 300 szállodai és 400 villaszoba állt a betegek-üdülők rendelkezésére, tíz évvel később 800 villaszoba. A Szent Benedek Rendnek, amelynek tulajdonában voltak a szállodák és a fürdők, 1902-ben 15 000 korona, 1912-ben 115 000 korona volt az ezekből származó évi jövedelme. A Rend ekkor határozta el egy 65 kabinos fürdő építését, amivel az évente eladott fürdők száma meghaladta az 50 000-et, miközben a villaszobák száma 2 000 fölé emelkedett. Mindez magával hozta a gyümölcs és egyéb termékek forgalmának növekedését. Füred lakossága megháromszorozódott. Ennek a tevékenységnek elismeréséül 1929-ben tiszteletbeli megyei főorvosi kinevezésben részesült, 1930-ban pedig Horthy Miklós királyi egészségügyi tanácsosi címet adományozott neki.

Bár az elért eredmény már túlnőtt a kezdeményezőn, a propaganda tevékenységgel nem hagyott fel. Változatlanul írta tanulmányait és népszerűsítő cikkeit, tartotta előadásait. Összesen 74 különféle orvosi tárgyú írásból áll írott életműve. Őtöle származik a „szívbeteg Mekkája” szlogen is.

Mindeközben nemcsak az új világháború, hanem a zsidóüldözés árnyai is előrevetítődtek. Sümegi doktor zsidó vallásúnak született, amint felsége Adler Ernesztin is, Adler Károly tekintélyes nagyiparos lánya, aki a Millennium idején még királyi udvari ebédekre is hivatalos volt. 1919 május elsején, néhány nappal a Tanácsköztársaság kikiáltása után Sümegi doktor családjával katolikus hitre tért. Sőt, mi több, ebben az évben a Magyar Királyság Pártjába is belépett, amelynek célkitűzései közt szerepel, hogy „nem ismer személyi, rangbeli, felekezeti és osztálytűremlenséget,” ellentétben a kommunizmussal.

A harmadik zsidótörvény már rá és családjára is vonatkozott. E törvénynek azonban volt egy olyan passzusa is, amely szerint a jelentős érdemekkel rendelkező személyek mentesítést kaphatnak ennek intézkedései

(sárga csillag, gettó) alól. Dr. Sümegi joggal érzi, hogy tett valamit a magyar társadalomért, ezért folyamodványt szerkeszt a Kormányzóhoz. E kérelem két fogalmazványi változatban is fennmaradt, de nagyon valószínű, hogy végül nem küldte el. Az egyik – valószínűleg az első – változatban felesége és gyermekei számára is kéri a mentességet, a másikban már – s ez szívszorító – csak felesége és maga számára. A címzettnek rangjának megfelelő hangnemű írás ugyanakkor öntudatos is, aki tisztában van életműve értékével.

Sokat mond egy 1944. november 14-iki lakásbejelentő, amelyben unokája Frivaldszky András igazolja (az aláírás hamis, mert ekkor ő katona volt Tapolcán), hogy Frivaldszky János (tehát a másik, ám már 31 éve halott nagyapja) beköltözik az ő Sándor téri lakásába. Mindezt megerősítendő még névjegyet is készít dr. frivaldi Frivaldszky János névre. A vészidő telét így túlélte, amint fia, István és felesége is, akik viszont meghalt nagybátyám papírjaival voltak nálunk Budán.

1945-ben még újra akarta kezdeni praxisát Füreden, ám ebben halála megakadályozta.

A TANÁR AKI GEOLÓGUS

(Frivaldszky János: Jantsky Béla, a jászberényi Tanítóképző egykori igazgatója. Jászsági Évkönyv, 2010. 298-310. old.
http://epa.oszk.hu/02200/02295/00018/pdf/EPA-02295_Jaszagi_Evkv_2010_Frivaldszky.pdf)

Jászberényben, a Képző bejáratánál nagy márványtáblán olvasható Dr. Jantsky Bélának a neve, az intézmény egykori igazgatóinak névsorában. Az épületbe ki-bejáró nap-mint-nap olvashatja. Ám vajon ki tudja, hogy ki is viselte ezt a nevet?

Én tudhatok némi felvilágosítással szolgálni, hiszen ismertem. Édesanyámnak másodfokú unokatestvére volt, lévén anyai nagyanyám Jantsky lány, Erzsébet, annak a Jantsky Pál szabónak a lánya, akinek apja, Antal is szabó volt a Fejér-megyei Perkátán a 19. század elején. Ő bevándorolt lehetett ide. Neve alapján a család szláv eredetű lehet. Béla bátyám tudott egy Jancski hegynévről a szlovén Alpokban, én meg később megismertem egy Jancsikity nevű személyt, aki a Somogy-megyei, beszédes nevű Lengyeltóti vala volt.

Ám nemcsak a személyes ismeretségre támaszkodhatom, hanem írott dokumentumokra is, amelyeket Jantsky Béla legnagyobb lányától, Szalai Tiborné Jantsky Ágnesztől kaptam. Hadd mondjam azt is el, hogy az ő lánya, Márta a keresztlányom lett; legnagyobb fiam pedig jórészt keresztlányom hatására lett jogász és lettek egymást megbecsülő egyetemi kollégák; valamint hogy keresztlányom kislánya, Zsófi ismeri néhány unokámat is, akikkel immár ötödfokú unokatestvérek. Mindezt csak azért, mert ez a vérséginél jóval szorosabb kapcsolat nem jött volna létre Béla bátyám rokonszerető, nyíltszívű személye nélkül.

De hogy az életrajzra térjek, az említett Jantsky Antalnak egy másik fia Jantsky József volt. Nem tudni mi volt a foglalkozása, talán az övé is szabó. Az ő fia, Jantsky Béla (1882) elkerült Perkátáról, mert tanító lett az ország másik felében lévő Beregkisalmáson. E vidékre való volt a felesége, Masanecz Emma is. Három gyerekük született: Jenő (1906), Béla, a későbbi berényi igazgató, valamint Emilia (1910).

A középső gyerek, Jantsky Béla is Beregkisalmáson született 1908. március 2-án. A beregszászi reálgimnáziumba írták, ahol kitüntetéssel érettségizett 1927-ben. A Világháború után ez a terület Csehszlovákiához került, ezért az igazgató-tanító apa fontosnak tartotta, hogy fia nemcsak németet, hanem irodalmi ukrán nyelvet is tanuljon. Prágában a Károly Egyetemre írták be természetrajz-kémia szakra azzal a céllal, hogy középiskolai tanár legyen. Az előadások itt cseh nyelven folytak, ám természettudományos érdeklődése mellett olyan kiváló nyelvtelenséggel is rendelkezett, hogy ukrán nyelvismerete alapján ezt az akadályt évvesztés

nélkül képes venni. Kiváló professzora, Kettner megszeretteti vele a geológiát, így már 1929-től végez földtani térképezést. A harmadik év végén elkészített dolgozata pedig olyan magas színvonalú lett, hogy még tanulmányai befejezése előtt doktori oklevéllel honorálták, majd a fiatal hallgató a geológia tanszéken demonstrátor lett. 1933-ban szerezte meg a középiskolai tanári oklevelet, amely cseh, magyar és orosz (ruszin) nyelvű tanításra képesítette. Később ilyen-olyan fokon megismerkedett az, angol, francia, szlovák, bolgár, szerb, horvát nyelvvel is, szakirodalmat olvasni mindenesetre mindegyiken tudott, egyikből-másikból fordított is.

Mint a továbbiakból kiderül, ami Petőfinek a szabadság és szerelem volt, az volt neki a pedagógia és geológia. Bár a geológiai kutatás, amit az egyetemen szeretett meg, ugyanúgy vonzotta, mint a tanári pálya, ez utóbbit választotta családi ösztönzésre abból a szempontból, hogy ezzel a kárpátaljai szűkebb hazájának jobban hasznára lehet, mintha Prágában maradt volna kutatónak.

Prágában bekapcsolódott a prágai magyar egyetemisták *Sarló* nevű, igen dinamikus csoportosulásának munkájába. Céljuk a közép- és kelet-európai népek közeledésének szolgálata, valamint a magyar falusi és városi proletariátus szociális felemelése volt. E fiatalok egyedül a marxizmust tartották alkalmasnak a társadalmi kérdések megoldására. Abban az időben Csehszlovákiában ugyanis sok olyan baloldali és liberális értelmiségi talált működési területet, akiket Magyarországon nem láttak szívesen. Azt vallották, hogy a szabadkőműves T. G. Masaryk államelnök filozófiai írásaiban lefektetett humanista eszméi őszinte közeledés alapját képezhetik a magyarok, csehek és szlovákok között. Nemsokkal Kárpátaljára való hazatérte után, 1935-ben a „Pro libertate” szabadkőműves páholy tagja lesz.

Egy évig a munkácsi ruszin gimnázium tanára, majd 1934-ban a beregszászi magyar gimnáziumé, ahol aztán több évig tanít. Szülőföldjén összetalálkozik gyerekkori ismerősével, egy fiatal tanítónővel, a beregkisalmási jegyző lányával, Budaházy Erzsébettel, akivel megszeretik egymást. A pedagógus hivatás iránti elkötelezettség közös bennük. A lány elemi iskolai tanítónő, aki egész életét az iskolázás birodalmának kapuján belépő első osztályos kisgyerekek nevelésének szenteli, ennek utolérhetetlen specialistája. Említésre méltó, hogy ő volt a munkácsi izraelita felekezeti népiskola egyetlen nem-zsidó nevelője, egyúttal annyira szilárd katolikus meggyőződésű is, hogy az iránta érdeklődő fiatalembernek egyértelműen kijelentette, hogy vagy szabadkőművesség vagy ő. Ennek hatására félév tagság után kilépett a páholyból, majd néhány hónappal később összeházasodtak. Nagyon összeillő pár voltak: a férj lelkes, idealista, nyíltszívű, mindenkiben a jót megtaláló természet, felesége a hétköznapi realista, kemény harcosa. A férj büszkén vallotta magát népi származéknak, akiké a jövő. Felesége igen régi, helybeli nemesi család leszármazottja volt. Egymást tökéletesen kiegyensúlyozták.

A férj a kárpátaljai magyar kultúregyesületben fontos szerepet játszott, ám megtartva korábbi elkötelezettségét a különböző népek kultúrájának az egymás felé közvetítése iránt. 1938-ban kétnyelvű, cseh-magyar kultúrestet is rendeztek. Fontos szerepet vállalt előbb a beregszászi, majd a munkácsi kollégium – akkori nevén internátus – létrejöttének anyagi alapjai előteremtésében, amiért a kilencvenes években a beregszászi iskola falán emléktáblával örökítették meg a nevét. A Tiszaháton járt pénzt gyűjteni erre a fontos célra, hogy a bentlakás révén falusi gyerekek is tanulási lehetőséget kapjanak. Ebben az időben ismerkedett meg a magyar népdallal, s annyira megszerette azt, hogy mást nem is volt hajlandó énekelni. Magyar nótát, operettet főleg nem, a dzsentrí életformát kifejező voltuk miatt. Munkácson cserkészparancsnok is volt, vitte a gyerekeket kirándulni, táborozni.

Közben bekövetkezett Kárpátalja visszacsatolása Magyarországhoz. 1940-től ismét a munkácsi gimnáziumban tanít, majd 1941-ben a munkácsi magyar-ruszin tanítóképző igazgatója lesz. A kettős tannyelv úgy érvényesült, hogy egyik nap csak magyarul, a másikon csak ruszinul volt szabad beszélni. Időt tud szakítani iskolai elfoglaltságai mellett a geológia iránti szenvedélyének is. Mint a Magyar Földtani Intézet külső munkatársa 1940-ben és 1941-ben másodmagával felmérő terepmunkát végez a kárpátaljai hegyekben. A sovinizmus és zsidóüldözés légkörében kiáll a ruszin és zsidó növendékek érdekében, amiért 1943-ban fegyelmi vizsgálatot indítanak ellene.

Kárpátalja visszacsatolásakor édesapám, aki a Közlekedési Minisztérium Hídosztályán dolgozott, megkapta ennek a területnek a hídfelügyeletét is. Ez jó alkalmat teremtett ahhoz, hogy meglátogassuk 1943 nyarán Jantskyékat Munkácson, akik nagy vendégszeretettel fogadtak. Ott töltöttünk néhány napot az elnémulásra készítő méretű, hűvös folyosós internátusban. Az igazgatóék két kislánya csaknem egyidős volt öcsémmel és velem. Mint kizárólag fiú-környezetben élő gyerekeknek volt alkalmam elcsodálkozni azon, hogy mi mindennel képesek játszani a lányok. Az is rögtön feltűnt, hogy Béla bácsi mennyire szerette a magyar népmeséket, népdalokat. Volt is sok nagy éneklés. Nekem csak a *csipkefa bimbója* ellen volt kifogásom, amelyben *arra ment Jánoska*: - hogy miért is kell engem kiénekelni? Jártunk Beregkisalmáson is. A nagy iskolaudvaron éppen gyakorlatozó magyar gépesített gyalogság volt beszállásolva. Nagy élményt jelentett, hogy beültettek az egyik katonai autóba.

A második Világháború nemsokára aggasztó fordulatot vett. Jantskyék egyre világosabban látták, hogyha a szovjetek győznek, Kárpátalját magukhoz csatolják, amitől semmi jó nem várható. Szövögették a szálakat Budapest felé. Jantsky Béla 1944-ben a budapesti Műegyetem földtani tanszékén is munkát vállalt. Amikor pedig október közepén elrendelték Kárpátalja kiürítését, eldöntötték, hogy ők is menekülnek. Más

lehetőségük nem lévén, egy ismerős mozdonyvezető vette fel őket, elrejtve a szeneskocsiban a szén közé. Három napig tartott az út Budapestig, közben többször érte légítámadás a szerelvényt. S miközben a többi utas ilyenkor menedéket kereshetett a földeken, az addigra már három gyerekesre szaporodott családnak kucorognia kellett a szén között. Csupán pusztán életüket mentették át, mert három vagonba rakott bútoraik és minden holmijuk elveszett.

A másik két Jantsky testvér maradt Kárpátalján. Jantsky Jenőt a szovjetek több évre elhurcolták a Ladoga tóhoz kényszermunkára. Még nevüket is kiforgatták: Cirill betűs átírásban Jánszki lettek.

A front átvonulását Béla bátyámék Budapesten érték meg felesége nagymamájának lakásában. Orosz nyelvtudásával nagy hasznára volt a háznak, ahol meghúzódtak. Még rendőrségi tolmácsnak is igénybe vették. Amikor felvetődött egy Szovjet-Magyar Művelődési Társaság terve, első között csatlakozott hozzá, aki mindig is rokonszenvezett ilyen kezdeményezésekkel. Az ostrom után végül sem a Földtani Intézetnél, sem a Műegyetemen nem tudtak neki végleges, megfelelő állást adni, így került Jászberénybe tanárnak 1946. január 1-jén az ötosztályos Jászberényi Tanítóképző és Líceumba. Júliustól igazgatói kinevezést kapott. Ingóságai nem lévén az Elhagyott Javak Kormánybiztosságától igényeltek bútort, amit aztán részletfizetéssel váltottak meg.

Jászberényben is létrehozta a Szovjet-Magyar Művelődési Társaságot. Rendezvényein ő konferált, oroszul is, miután részt vettek rajta az orosz helyőrség képviselői is. Fennmaradt az első ilyen alkalom magyar nyelvű bevezetőjének kézírata, amelynek néhány gondolata igen fontosnak tűnik: „Az európai viharok zónájának gyújtópontjában élünk, de ez éppen azt jelenti, hogy nekünk minden erőnkkel ezeket a kapcsolatokat kell kiépítenünk minden nép felé, hogy többé soha háborúba ne keveredhessünk, hogy megszeressünk minden környező népet és hogy minket is megszeressenek.” Kitűnik belőle magyar hazafi volta is, népe iránti elfogultsága: „Micsoda tragédia, hogy nekünk kellett két ilyen háború fő részeseivé lenni, nekünk, akiknél – állítom – más népeket jobban megszeretni és más népekkel békésebben együtt élni tudó nép nem lakja ezt a földgolyót.” Hogy ez így van-e vagy sem, azt nem tudom, ő mindenestre így tartotta. Azt is kifejtette beszédében, hogy a béke megalapozásához szükséges a kulturális csere, így az orosz kultúra megismertetése is magyarsággal, valamint a magyar értékeinek felmutatása az oroszoknak. A háborús vereség után ez a feltétele egyúttal a nemzeti önbecsülés visszaszerzésének is: „Kis népek kultúrája is lehet értékben egyenlő egy nagy nép kultúrájával.” Ez a kezdeményezés tehát számára az európai béke és a magyar nemzeti önérzet helyreállításának az eszköze volt.

1947-ben vezetésével megünneplik a Képző alapításának 30. évfordulóját. Nyáron ez az intézmény ad otthont a *szabadművelődési*

ügyvezetők – mai kifejezéssel népművelők - 3 hetes tanfolyamának, amely nagy mértékben a magyar folklór talaján állt. Ősszel megindult a magas kultúra széles körű terjesztésére a József Attila Szabadegyetem. Mint a *Jászkürt* híreiből kiderül, Sík Sándor költőt, Andrassy Kurta János szobrászt, Bardon Endre építőművészt hívták meg előadásokra, zenei programok is voltak, ahol egyebek közt Bachot adtak elő. Szintén ősszel indult a Rádióiskola is, amihez a Tanítóképző komoly segítséget nyújtott. Fontos pedagógusa volt a tanári karnak Darázs Árpád énektanár, aki Kodály kórusokat tanított be a növendékeknek. Szintén az igazgató kezdeményezése volt az is, hogy nyáron a tanári kar és a nagyobb diákok a Mátrába vonultak fel fát kitermelni a téli fűtési idényre.

Ám a nem belülről – a tanári karból – hanem kívülről jött, dinamikus igazgatónak irigyei is támadnak. Abban a feljelentős világban csak néhány jól irányzott bejelentés kellett, máris vitte az illetőt az ÁVO az internálótáborba. Ővele is így tettek 1948. februárjában. Próbálkoztak háborús büntett vádjával, aztán gazdaságival. A fennmaradt periratokból kiderül, hogy volt olyan, aki leplezetlenül közölte, hogy a helyét akarja elfoglalni. Szeptember első napjaiban végül szabadon kellett engedni a Budaörsi úti táborból – a mai Petőfi laktanyából – mert az ötletekből semmi nem jött be. Közben a kétségbeesett feleség kérvényezett, beszélőre járt, ügyvédet keresett és próbálta eltartani most már négy gyermekét. A kereső családfő távol volt, a per nyelte a pénzt. A rokonság is besegített, hiszen ki volt az, aki el nem adott volna ezt-azt „ezért az áldott jó emberért”. Az akkurátus feleség persze mindezt kölcsönnek tekintette, ha krumplicelesen élve is, később fillérre mindent visszaadott. Az internált férj közben megbetegedett a rossz körülmények között, gyógyszerről is az asszonynak kellett gondoskodnia. Harmadmagával volt egy cellában, egy ortodox szociáldemokratával meg egy jezsuitával. Őtőle tanult meg franciául. A perében nagy csomó irat keletkezett. Ezek közül azonban nem a feljelentők visszataszító vallomásai a legfontosabbak. A legbeszédesebb az az iratköteg, amiben volt tanítványai, kollégái nyilatkoznak a letartóztatott mellett. Nem lehetett csekélység ezek felkutatása. S az sem volt kockázatmentes a nyilatkozók részéről, hogy ezzel elárulták, hogy ők is Kárpátaljáról menekültek, s számolhattak még visszatoloncolásukkal is, hiszen 1945 április 4. óta lezárták a Kárpátalja és Magyarország közt a határt.

Amikor kiszabadult, ilyen előzmények után – érthető - már nem kívánt Jászberénybe visszatérni. Az eset súlyos sebet ejtett a pedagógia világa iránti vonzalmán. 1948. novemberében a Budapest VI. kerületi Kemény Zsigmond Gimnáziumban kap tanári állást. Ezt azonban csak átmeneti megoldásnak tekintette. Egy évre rá felveszik az Állami Földtani Intézethez geológusnak. Ez a tehetséges ember nemcsak a párnázott igazgatói irodában találja fel magát, hanem a hegyeket róva is, sárban, porban, esőben, kánikulában. Kiszállásain parasztházakban szállt meg,

olykor a háziakkal egy szobában a kisdíványon, amelynek rúgói egész éjjel nyomták. Csak két-három hetente jött haza, de mindig egy szál virággal felesége részére. Mint jóval később a *Geológus kalapáccsal az ércek nyomában* c. ismeretterjesztő könyvében írja magáról: Ilyen körülmények közt lett belőle „térképező geológus, akinek azonnal kell a tényeket megállapítani, rögzíteni, akinek állandóan a problémák tüzeiben kell izzania.”

Első feladata egy bizonyos porcelánipari nyersanyag – apilit - keresése volt a Velencei-hegységben. Ezt nem talált ugyan ipari mennyiségben, de a gránitból álló kis hegység felkeltette az érdeklődését, mert hasonló volt azokhoz a hegyekhez, amelyeket csehországi tanulmányai folytán annak idején alaposan megismert és megszeretett. Ezt az érdeklődést fel tudta kelteni az illetékesekben is, mert az 1950. évre megbízást kapott a teljes hegység feltérképezésére.

Az említett könyvben önkritikusan írja le ennek történetét. Azt a belső küzdelmet, ami két, egymásnak ellentmondó szempont közt feszült. Egyrészt folyton a csehországi, hasonló, ércekben igen gazdag területre gondolt, amelyhez hasonló t remélt felfedezni, másrészt pedig mint térképezőnek, számára minden kőzetnek egyforma értéket kellene tulajdonítania, annak az elvnek alapján, hogy „minden kő egyformán kedves, minden kő a saját történetét hordja magában.” Lobogó fantáziáját, hazájának értékes nyersanyaggal való szolgálatának vágyát azonban nem tudta megzabolázni. Lelkesedése oly mértékű volt, hogy a szakma egyre több képviselőjét is magával ragadta. A kor is kedvezett ennek, mert az erőltetett, s a nehézipart első helyre tévő kommunista iparosítási politika örömmel fogadott minden olyan hírt, ami új bányászati nyersanyagok felfedezéséről szólt. Itt pedig a nemesacélgyártáshoz használható molibdenit, az alumíniumgyártáshoz szükséges fluorit s talán még más, színesércásványok ipari termelésének lehetősége merült fel. Az 1951. évre úgy emlékszik vissza, hogy „akkor voltam geológus pályám alatt talán a legboldogabb. Közvetlenül láttam és éreztem munkám és életem hasznosságát, értelmét... Adhattam én is valamit hazám dolgozó népének.” Pedagógus volta sem maradt kiaknázatlan: Egy csapat fiatal geológust adtak melléje, hogy bevezesse őket a térképezés rejtelseibe. 1952-ben a Tudományos Akadémia és a bányászat illetékesei megszavazták a bányászkodás megindítását, annak ellenére, hogy még sok minden nem volt világos geológiaiilag, amit Földvári Aladár professzor csendben gyakran hangoztatott is. Az 1952. évben külön bányászati vállalatot hoztak létre a Velencei-hegység számára Jantsky Béla reményt keltő eredményei alapján. A politika és a geológus egymásra találnak. A geológus szívesen hiszi el, hogy a „török, tatár, német” (és ki nem mondva: Trianon) által kifosztott ország számára hasznosítható természeti kincseket talált; a szakma is szívesen hiszi el, a politika is; a kutató pedig boldog, hogy céljai azonosak a

politikáival. A geológus értékeli „azokat a nagyszerű lehetőségeket, amelyek országunk gazdasági rendszeréből kifolyólag a geológia előtt állnak. Az ország egész gazdasági erejével támogatja munkájában, értékeli 'felfedezéseit' és hogyha állításait megvédte, korlátlan hitelt nyújt számára a terület bányászati felkutatására.” A munkaéremrend arany fokozatával tüntetik ki, ő pedig párttag-jelölt lesz. Utólag elmondható, – s Béla bátyám is így látta néhány évvel később – hogy mindannyian egyfajta illúzió áldozatai lettek. Mint ahogy az egész politikai rendszer egy voluntarista illúzió áldozata lett, aminek első jelei 1953-ban jelentkeztek, amikor az első ötéves terv összeomlott és Nagy Imre váltotta fel Rákosit. Ő személy szerint történetesen nem nagyon örült ennek a fordulatnak, mert ez azt is jelentette, hogy a bányászatot redukálták a Velencei-hegységben. 1953. tavaszán megkapja a Kossuth-díj ezüst fokozatát, ő pedig ősszel belép a pártba. A rá jellemző jóhiszemű optimizmusból vállalt párttagságot felesége is támogatta, ő viszont az internálás emlékeit el nem feledő pesszimizmusból. A tagdíjbélyeget havonta lerótták, a pártról a családban több szó nem esett.

Nem sokkal később kinevezik a frissen létrehozott Földtani Főigazgatóságba főgeológusnak, 1954-ben pártvezetőségi tag lesz. Új, megtisztelő, de nem kívánt főgeológusi munkakörét el kellett fogadnia, ám a csupa papírmunkából álló tisztségtől egy év múlva sikerül megszabadulnia. 1955-re kiderül, hogy a Velencei-hegység ipari nyersanyagot nyújtani nem tud. „Öt év vitája véglegesen eldőlt. Földvári Aladár járt a helyes úton. Én leszek az első, aki neki gratulál,” jelenti ki becsületesen. A kudarcot őszintén és nyíltan bevallja, még könyvében is ír róla. Eltökéli azonban, hogy „most már másodszor nem fogok beleesni az elkövetett hibákba.” A könyv fontos tanulsága, hogy „az ember ne bújjon bele saját elveinek sündisznóállásába, hanem próbálja meg tudományos ellenfelének álláspontjába is beleélni magát.”

A nagy nyersanyaglelőhely álma szertefoszlott, az ott szerzett elméleti, alap kutatási tudományos eredmények mindazonáltal értékállóan bizonyultak, s egész Magyarország Trianon után megmaradt csekély számú érlelőhelyeit egységes szisztémába lehetett általuk rendezni. Az érdeklődés homlokterébe egyre inkább a Mátra-hegység kerül érlelőhelyeivel. Mint gimnazistát, engem is meghódított a geológiának. Lehetetlen volt nem átvenni a lelkesedését, amikor valami ásvánnyal a kézben annak csodáiról magyarázott. Ekkor ismét pedagógus volt. Az 1953-54-55. években a Mátrában vállaltam nyári munkát geológusok mellett. Pedagógus volt akkor is, amikor a tudományos ismeretterjesztésben vállalt feladatot azzal, hogy az 1953-ban az *Élet és Tudomány* hetilap szerkesztőségi tagja lett. Emiatt szorosabb volt kapcsolata az olyan, tudományos ismeretterjesztést vállaló tudósokkal, mint az őslénykutató Tasnádi-Kubacska András vagy a tévében bemutatott fizikai kísérletei alapján híressé vált Öveges József, mintsem a geológus-társadalom tagjaival, – leszámítva nagy pártfogóját, Vadász

Elemért. Még a miséken a papok prédikációit is aszerint értékelte, hogy mennyi „természettudományosat” talált bennük. Pedagógus volt akkor is, amikor az ifjú kutatók tanulságára az itt többször is idézett könyvet megírta. Mondani sem kell, hogy ezen az ismeretterjesztő művön túl hatalmas szakirodalmi tevékenysége is volt.

A mátrai ércesedés kutatása csak néhány évig adott anyagot számára. A Mecsek kutatására tért át, amelynek alaphegysége ugyanúgy gránit, mint a Velencei-hegységé. A Mecsekben uránlelőhelyre is találtak, ezért 1956-tól a Nehézipari Minisztérium uránipari főosztályára főgeológusnak nevezik ki. Ez a tevékenység titkos volt, szakmai publikációinak sora ezért megszakad. Elkötelezett magyarsága és baloldalisága egymással ellentétbe kerül, amikor azt látja, hogy a magyar uránkincset a Szovjetbe viszik. Október 23-án a Parlament előtt a forradalmi ifjúság egyik fontos kérdését fejezte ki az az ott skandált egyik rigmus, hogy „Azt kérdezik Pesten, Budán: Hová lett a magyar urán?” Eddigre már minden jóhiszemű baloldali ember végképp csalódott a rendszerben. Az MDP megszűnése után az új pártba, az MSZMP-be már nem is lép be.

1957-ben megvédi az 1955-ben beadott *Velencei-hegység földtana* c. kandidátusi disszertációját. 1960-ban a Csehszlovák Földtani Egyesület tiszteletbeli tagjává választják. Ám szoros kapcsolatban állt a moszkvai Lomonoszov Egyetem professzoraival is. A hatvanas évek elején a Műegyetemen tart néhány évig szemináriumot a geológiai tanszéken *rádióaktív nyersanyagok* címmel. 1966-tól a NIKEX külkereskedelmi vállalat alkalmazásában öt évig végez geológiai kutatást Mongóliában. Már indulófélben volt, amikor közölték vele, hogy a fogadó ország természetesen ragaszkodik az expedíció vezetőjének a párttagságához. Feleségével azt a megoldást választották, hogy erre az alkalomra belép, de majd a tagdíjat nem fogja fizetni, s akkor három hónap után automatikusan törlik a tagságát. Így is lett.

Mongóliai kutatását az ottani kormány 1971-ben a Mongol Sarkcsillag Rendjellel jutalmazta. Ez évben megy nyugdíjba, de még mint szakértő 1988-ig a Magyar Állami Földtani Intézetnél dolgozik. 1976-ban fejezi be élete főművét, egyúttal akadémiai nagydoktori értekezését *A Mecseki kristályos alaphegység földtana* címmel. Ebben a munkában határozza meg egyebek közt ennek a Balkántól húzódó hegységnek a korát. Hihetetlen mennyiségű anyagot dolgozott fel benne, késő éjszakákig készítette a közetcsiszolatokat, térképeket, válogatta a fotókat. A disszertáció védésekor egészen rendkívüli nagy arányban szavaztak a bizottság tagjai elfogadása mellett.

Csaknem haláláig dolgozik élete ezen összefoglaló művén, amit nyomdakészen hagy az utókorra, habár élete utolsó éveiben egyre elhatalmasodik betegsége. 1991. decemberében hal meg. Temetésén

akaraterejét, vitalitását, emberségét, szakmaszeretetét, lelkesedését méltatják. Aki olvassa a Képző bejáratánál Dr. Jantsky Béla nevét, gondoljon arra, hogy két évig ez az ember, ilyen ember volt az igazgatója.

A NYUGDÍJAS

(id. Frivaldszky János: Egymásért. Új Város. 2005. március, 22-23. old.)

Az osztrák Marika-Barátai (Segítés Szükséget Szenvedő Embertársainknak) Egyesület és az érdi Egymásért Alapítvány mintegy tizenöt éve tevékenykedik hatékonyan és csendben, hétköznapról-hétköznapra. Ám az ő életükben is vannak mérföldkövek.

Amikor *Czigány Péter* nyugalmazott igazgató – sokunknak *Péter bácsi* – haláláról és temetéséről egy megtalált címjegyzék alapján a veje engem értesített, rögtön megkérdezte azt is, hogy az MSZP-ből vagy az Egymásért Alapítványból ismerem-e apósát.

A polgári gyász-szertartáson mintegy kétszázan vettek részt. Az első beszédet a párt diósi szervezetének vezetője, *Bogó László* tartotta. Az elhunyt 1967-től a budaörsi hűtőházban igazgató és párttitkár volt, ő pedig itt művezetőként dolgozott. Főnökét lelkiismeretes munkára nevelő vezetőnek ismerte meg, aki elveihez hűséges volt, ezért az 1989-ben megalakuló MSZP-nek alapító és azóta is aktív tagja lett. A szolidaritás iránti érzékét hangsúlyozta benne, valamint – különösen élete utolsó szakaszában – szeretetét, amivel hitet tudott adni sokaknak.

Gerti Marchart is jelen volt egy osztrák csoporttal. Ő a másokért vele éveken át fáradhatatlanul együtt dolgozó jó barátot szólította meg, akivel – reményei szerint – Istennél találkozni fog. „Állandó világító példa voltál nekünk. Ez a kép rólad mindig a szívünkben fog maradni. Egy tiszteletre méltó, hűséges, ámbár néha szigorú embernek, munkatársnak és barátnak a képe. Hálás vagyok, hogy megismerhettelek és szerethettelek, és hogy az annyira gazdag életed utolsó éveiben olyan sok szép és nehéz órát Veled megoszthattam.”

Péter bácsi 1991 óta részt vett a magáétól eltérő, vallásos világnézetű emberekkel együtt az Alapítvány munkájában. Nemcsak vezetői képességei, munkája, hanem humora, derűje, lényeglátása is az akciókat gazdagította. Ezt az Egymásért Alapítvány nevében szóló *Várföldi Tamás* méltatta. „Felajánlotta üvegházát ruharaktárnak, további segítőköt szervezett lakókörzetében. Ő maga mondta egyszer: 'Szomszédaimmal eddig csak köszönőviszonyban voltam, a ruhaakciók által pedig munkatársak, barátaim lettek.' [...] Péter bácsi követendő példa: egymást tisztelni, szeretni, egymásért-másokért áldozatot hozni függetlenül a politikai, vallási, világnézeti különbségeinktől. Péter bácsi tudott megrendülten sírni, és igaz szívvel nevetni. Péter bácsi tudott kérni, nem magának, de mások javára. Péter bácsi tudott parancsolni a közjó érdekében, de önmagának is

szerénységet, szenvedéseiben csendességet. [...] Az ő példájára tegyük szebbé, gyümölcsözőbbé egymás közti kapcsolatainkat.”

Nála a másik ember állt az első helyen. Emlékszem, az egyik kárpátaljai segélyakcióban mi, katolikus résztvevők el akartuk érni a vasárnapi misét egy távolabbi városban, s ő minden erejét latba vetette ennek érdekében, és pedig sikeresen. *Várföldiné Marikától* tudom, hogy minden gyászmiséjükön ott volt, amikor valamelyik hívő barátjukat temették, s a Miatyánkot is hangosan velük mondta.

Mikor Péter bácsi ravatalához eljöttem, mit is hozhattam volna számára mást, mint három szál vörös szegfűt. A hangszóró zenéjében pedig egyszerre mintha csak az ő jól ismert hangját hallottam volna: „Aranyapám!...” s azután: „most már tudom az igazságot!”

Mire utalhatott? Talán erre: „Mi tudjuk, hogy a halálból átmentünk az életbe, mert szeretjük testvéreinket. ...Mindenki, aki szeret, Istentől való és ismeri Istent.” (1Jn3,14; 4,7)

AZ AKADÉMIKUS ÉS A ZONGORAMŰVÉSZ

(-fídar-: Énekeljek értelemmel. Látogatás Roska Tamáséknál. Új Város, 2002. 4. 6-8. old.)

Amióta Roska Tamás, egy újfajta elven működő számítógép feltalálója megkapta a Bolyai-díjat, a tévé- és rádióadók, napi- és hetilapok sorban készítik vele az interjúkat. Nem akármilyen eseményről van szó: Magyarország legrangosabb, csak néhány éve alapított díját kapta meg egy nemzetközi hírű magyar tudós.

Amikor telefonon jelentkeztem én is, hogy időpontot kérjek tőle, felesége, Esztó Zsuzsanna vette fel a kagylót: 'Férjem most éppen mesét olvas unokáinak.'

A létrejött személyes találkozásunkkor ő maga még ennyit tesz az előbbihez magyarázatul, műszaki tárgyilagossággal: „Mikor gyerekeink is még kicsik voltak, mindent megtettem azért, hogy legalább az esti fürdetésben rész tudjak venni. S én mondtam az esti meséket is. Úgy érzem, ez helyes döntés volt.”

Aztán elkezdek abban az irányban érdeklődni, hogy nem volt-e nehéz, két ennyire kiemelkedő, s amellet eltérő jellegű tehetségű embernek együtt élnie, egymást és a család kötelezettségeit vállalnia. Az *önmegvalósítás* és a *karrier* szavakhoz érve azonban hirtelen az az érzésem támadt, mintha sáros cipővel léptem volna egy fehér szőnyegre: Arcukra tekintve megértettem, hogy ők ketten nem a saját személyüket, hanem a másikat tették az első helyre. A férj már a díj-átadó ünnepségen külön is fontosnak tartotta kiemelni: „Személyes köszönet illeti feleségemet, aki az élet mindennapjainak szépségével és hűségével, a család és az én pályám önzetlen támogatásával ajándékozott meg.” A feleség pedig ezt mondja:

'Édesanyám minket ötünket úgy nevelt fel, hogy teljesen ránk fordította minden képességét. Tökéletesen beszélt angolul, németül, nagyszerűen zongorázott, remek stílusban írt – verset, akármit. Az algebrát kifejezetten szerette. Ellátta a háztartást, amellet együtt tanult, élt, izgult velünk. Meg voltam győződve arról, hogy majd feleségként én sem tehetek másként. Azonban 9 éves koromban kiderült, hogy tehetségem van a zenéhez, ezért tanárain és édesanyám biztatására ezt a pályát választottam azzal a meggyőződéssel, hogy a zongorázás számomra a férjhezmenetelről való lemondást kell hogy jelentse. Volt hozzá egy valódi jegygyűrűm is, amivel «eljegyeztem magamat a zenével.» Ám 20 évesen megismertem Tamást, s eldöntöttem, hogy akkor inkább lemondok a zongorázásról. Azonban amikor már összeházasodtunk és sorban érkeztek különféle koncert-felkérések, a dolog másképpen alakult. Éppen Tamás volt mindig az, aki rábeszél, hogy ne utasítsam őket vissza, magára vállalva egyúttal az

ebből adódó családi feladat-többletet. Így találtam magamat végül abban a helyzetben is, hogy zeneakadémiai tanár lettem. Minden órát szombaton tartottam, közben a három gyerekünk mellett Tamás állott helyt. Ami a legutóbbi időket illeti, három éve a Zeneakadémia egyetemmé lett, és szükség lett művészeti doktori fokozatú tanárokra. Az egyetem megkeresésére megint Tamás reagált a leglelkesebben: Így lettem ősülő fejjel, nagymamaként Magyarországon az első zongoraművész-doktor.'

Eszembe jut ugyancsak az is, hogy amikor a kitüntetett e „magyar Nobel-díj” átvételekor a mostani és a volt köztársasági elnök, a miniszterelnök, a kormánytagok, akadémikusok és más válogatott személyiségekből álló, öt ünneplő közönség előtt beszédét mondta, még más is feltűnhetett az ünnepséget közvetítő tévé képernyője előtt ülő nézőnek: Az ünnepelet olyan nagy teret szentelt annak, hogy köszönetet mondjon másoknak, mestereinek, kutatócsoportja tagjainak, tanítványainak, hogy ez már semmiképpen nem lehetett csupán kötelező udvariassági gesztus.

Ami a pályaválasztást illeti, ha valakinek apja, nagyapja, sőt fia is orvos, vajon miért jelentkezett a műszaki és nem az orvosi egyetemre?

„Kiváló középiskolai fizikatanárom miatt, aki nekem útkereső fiatalnak megragadó élményeket közvetített lelkesedésével, elméleti és praktikus adottságaival. A magam kutatási területein Magyarország egyébként olyan szellemi és kulturális hagyaték birtokában van, – hogy mást ne is említsek, mint a hagyományos számítógép megalkotóját, a magyar Neumann Jánost – amit mi magunk csak akkor kezdünk értékelni, amikor – mint nekem is – lehetőségünk nyílik arra, hogy külföldről tekintsünk hazánkra. Hogy tovább menjek, azzal sem vagyunk mindig tisztában, hogy milyen alapot jelent kultúránk számára a Biblia. Galilei kísérletét már száz évvel előtte elvégezte egy kínai tudós is, ám miután ő nem rendelkezett a világgéppel, a mely szerint az őt megteremtő Isten «látta, hogy jó», tehát léteznek benne természettörvények, így számára az egész merő érdekesség maradt, s nem született belőle felfedezés.”

Hogyan viszonylik egymáshoz egy kutatócsoportban az egyéni és a közös tevékenység?

„A felismerés mindig személyes, de odáig sok más gondolata hat az emberre, s ezek a találkozások serkentik a felismerések megszületését.”

Nem rendelkezem sem villamosmérnöki, sem informatikai végzettséggel. Hogyan lehetne megérteni ennek az újfajta számítógépnek a lényegét?

„Az eddigi számítógépek mindent lefordítottak a logika és a számok digitális nyelvére, abból a feltevésből kiindulva, hogy az emberi agy is ezt teszi. Ám az agykutatásból mostanra kiderült, hogy ez nem így van. A

bal agyfélteke működése valóban ilyesféle, de a jobb félteke egészben észleli az időben és térben lejátszódó folyamatokat, nem részekre lebontva. A hagyományos számítógép miután mindent pontokra szed szét, nagy nehézséggel kezeli a képeket, még inkább mozgó klipeket. Ha ezeket nem elszigetelt pontokkal, hanem folyamatos vonalakkal, foltokkal jelenítjük meg, sokkal könnyebben kezelhetők lesznek.”

Ha tehát most már jobban értjük az agy működését, vajon jobban megközelítettük az emberi elme működését is?

„Egyáltalán nem. A kettőt szakadék választja el egymástól.”

Üzenne-e valamit az Új Város olvasóinak?

„Magam is közéjük tartozom. Két dolgot. Az egyik, hogy nagyra értékelem a Fokoláre mozgalom keresztény globalizációs törekvését, a párbeszédet minden kultúrával. Én magam két kultúrában vagyok otthon, az európaiban és az amerikaiban, és állandóan érzem a kettő különbségét: ugyanazt a dolgot különbözőképpen kell kifejezni az egyikben mint a másikban. Találkoztam más kultúrákkal is, pl. a japánnal, de idegenül érzem magam bennük.

A másik: egy élmény, amire röviden utaltam a díj-átvételi beszédemben is: Egy alkalommal, Amerikában a Bibliát olvastam – egy angol nyelvűt. Nem sokkal a Szeretethimnusz után a következő sorokra találtam szent Pálnál, amit nagyon a magaménak érzek: «Imádkozzam lélekkel, de imádkozzam értelmemmel is; énekeljek lélekkel, de énekeljek értelemmel is. ..» (1Kor 14, 15)

Itt feleségének felcsillan a szeme: 'Amint Chiara Lubich mondta nekünk Rómában, a művészek találkozóján: A Szépség isteni attributum, mint a Szeretet, a Jóság, az Igazság...'

NÉGY SPORTOLÓ

A koronglövő (Sidney)

(F. János, Budapest: Tisztelt Szerkesztőség! Új Város, 2000, 11. 2. 4. old.)

Hadd osszam meg legszebb olimpiaim élményemet! A női kettős koronglövés döntőjét közvetítették. A mezőny rendkívül kiegyenlített volt, a versenyzők már több menetet hagytak maguk után, és még egyikük sem hibázott. Hallatlan feszültség kezdett kialakulni a versenyzőkben, nehogy hibázzanak. Az arcok szinte maszkszerűekké váltak. Aztán a feszültségben kezdtek sorra jelentkezni a hibák, a verseny végére így kialakult egy sorrend. Ám a harmadik és negyedik helyezett holtversenyben maradt, s az egyikük éppen a magyar versenyző, Igaly Diána. Az első két helyezettet már ünnepelték, pedig még hátra volt a „szétlövés”, ti. hogy a holtversenyben állóknak addig kellett felváltva löniük, amíg az egyik hibázik.

Mielőtt ennek nekifogott volna, Igaly Diána is odament a győztesekhez, és igazi, őszinte örömmel gratulált nekik. Egy percre félretett minden koncentrációt, versenyt, feszültséget, önmaga sikerét. Arcán a „maszkot” szinte elolvastotta a mosoly. A „szétlövés” utána rövid ideig tartott, Diána nyert. Elgondolkoztam: Hányszor van valóban fontos tennivalóm, amikor önmagamra, erőim összpontosítására törekszem csupán, és a mellettem lévő ember csak zavaró körülmény, pedig hát .. „aki megnyeri életét, elveszíti azt, aki pedig elveszíti, megnyeri azt ”

A párbajtőrívó (Athén)

(-fidar-: Két arany... Új Város, 2004. szeptember. 2.)

Az olimpia minket, magyarokat érintő eseményeit – mint sokan mások is – végig figyelemmel kísértem, s megörültem az első aranyéremnek, amit Nagy Tímea párbajtőröző szerzett.

Amikor a Himnusz elhangzása után leszállt a dobogóról érmesen, koszorúsan, az első megnyilatkozásában a második helyezettet említette: „Ő volt a jobb!” Ez annyira más volt, mint ami ilyenkor várható, hogy rá is kérdeztek. Ezt válaszolta: Az ő helyzetében én is örültem volna egy ilyen nyilatkozatnak.”

Hogy Tímea hívó-e vagy sem, nem tudom. Egy biztos, hogy benne ott vannak az *Ige magvai*: „Azt tedd mással, amit szeretnél, hogy veled is tennének.”

A második aranyérmes a sportlövő Igaly Diana volt, a Sidney-i bronzérmes. Akkor neki előbbre való volt, hogy a már biztos első két

helyezettnek gratuláljon, mintsem saját harmadik vagy negyedik helyét meghatározó lövés-sorozatának nekikezdjen. Ő akkor a felebarát szeretetéből lett a szememben olimpiai bajnok. Most a *jelen pillanat* éléséről tanultam tőle valamit. Ezt mondta első interjújában: „Úgy vágtam bele a versenybe, mintha semmi más nem létezett volna számomra. Az ember csak akkor élvezheti, amit csinál, ha nem jár máson az esze. Rengeteg a példa, hogy egyesek azért veszítettek, mert a legfontosabb pillanatokban megoszlott a figyelmük.”

Szent Pál többször is állít elénk sportolókat példaképül leveleiben. Úgy látszik, a mai sportolók egyikére-másikára is érdemes odafigyelni.

A hosszútávúszó (London)

(-fidar-: Londoni aranyak. Új Város, 2012. szeptember, 2. old.)

„Nem ismerek rád”, mondta a feleségem, amikor a magyar-izlandi kézilabda meccset minkét hosszabbításával egy szuszra végignéztam. Igaza van, máskor abszolút nem érdekelnek sem sporthírek, sem sportközvetítések. Most a korábban sose hallott nevű Risztov Éva úszónak szurkoltam, aki úgy rótt a maraton kilométereit, hogy végig az első helyen haladt, egészen az aranyéremig. A hozzáértők épp azt mondják, ezt hogy senkinek nem ajánlják, hanem inkább azt, hogy egy darabig ússzon valaki más oldalvizén, erejét spórolva, aztán verjen rá arra, akinek eddig védelmét élvezte. Ő ellenben arról beszél, hogy csak arra a pályára figyelt, amin a célig haladnia kellett, meg hogy „a fejében egyben legyen az egész,” hogy kihozza mindazt, ami benne van, nem pedig a versenytársaira. Fiatal koromban a *hosszútávúszó magányossága* az individualizmus ikonja volt. Ez a hosszútávúszó azonban egyáltalán nem tűnik magányosnak. Az aranyéremmel együtt kapott csokrával rohan a mamájához, a mikrofonokba pedig egyfolytában sorolja, kiknek mond köszönetet a győzelméhez adott hozzájárulásáért. Beleértve a szurkolókat is, azt – a londoniak által „zajos magyaroknak” elnevezett – tábort, amely megjelent minden olyan eseményen, ahol a magyarok érdekeltek voltak, akármilyen drága volt is a belépő. Amikor a győztes tiszteletére felkúszik a nemzeti lobogó és felhangzik a himnusz, szimbolikusan találkozik az aranyérmes a nemzetével, amelyet képvisel. Az a bizonyos, az a különös himnusz, amely szenvedésről szól, Istenről és a jövődőről. Amint hallgatja, arcán fájdalomtól született öröm bölcsessége magyarázza a győzelmet, olykor rettenetesnek tűnő edzések, máskor meg nem értettség visszfénye. Ilyen jelentek láttán a magamfajta anti-sportoló is együtt lélegzik a győztesrel, nem a győzelem, hanem a közösség okán. Az olimpia nemcsak a sportolókról szól.

Az ökölvívó

(F. János, Budapest: Kokó visszavonul. Új Város, 2002. 4. 4-5. old.)

Kovács István, a népszerű pehelysúlyú ökölvívó bejelentette, hogy abbahagyja a versenyzést. Elmondta, hogy elérkezett képességei határaihoz, s mostantól nem tudná azt a teljesítményt nyújtani, amit szeretne. Mintha ismerné azt a zsoltárt, amelynek szerzője azt tudja maga mentségére felhozni, hogy „nem vágytam erőmet meghaladó csodadolgokra.” Ez az intelligens viselkedés kevés, a csúcson lévő személyiségre jellemző, s különösen egy bunyóstól nem várná el egy átlagértelmiségi, aki szerint az efajta emberek szürkeállományát már az elején krumplipürévé verik.

Ám Kokó intelligens ember, akit versenyein a „többet ésszel mint erővel” alapelve irányított. Intuitíven behelyezkedett ellenfele személyiségébe, harcmódorába, és ennek megfelelően alakította ki taktikáját. Ehhez persze az is kellett, hogy tisztelettel és megbecsüléssel közelítsen ellenfeleihez, akiket azért győzött le, mert vele szemben a nyers erőn és a gyűlöleten kívül alig tudtak mást bevetni.

Kokóra legkisebb fiam karatés korszakában hívta fel a figyelmemet, amikor még gyűjtötte a különféle színű öveket: „Figyeld meg, papa, ez megígérte, hogy világbajnok lesz, és sikerülni is fog neki!” Úgy is lett, többnyire kiütéssel, azaz nevéhez illő KO-val, s ő lett az első magyar profi világbajnokunk.

De nemcsak ezért lett Kokó ügyessége számomra fontos, aki hajdan maga és tornatanárja számára mindig garancia volt egy közös kudarcélményhez, sokkal inkább azért, mert ő nem önmagért küzdött, hanem annak a külső-kőbányai bérházvilágnak embereiért, akik közül származott. S ők ennek vételére rendelkeztek is fogékonysággal. Kokó büszkén emlegetett olyan eseteket, mint amikor a Váci utcában egy idős néni így szólította meg: „Amikor ott állsz a dobogón, én is ott állok veled!”

Ezek a szavak nagyon hasonlítanak ahhoz, hogy „Te énbennem, én tebennem” (Jn 17 21) a legnagyobb szeretetet és egység kulcsszavaihoz. Mert végül is mi a feltétele az egyesült világnak, amelynek jellemzője, hogy „mindnyájan – egy”? Az, hogy mondjuk egy tanítónő úgy búcsúzzon egy papi szemináriumba készültől, hogy „én benned tanulok majd teológiát”, vagy hogy egy mérnök Kokóban legyen ügyes, az ökölvívó pedig a mérnökben valósítson meg műszaki alkotásokat. Az Istennek szentelt személyek világiakban alakítsák szentté a világot, a laikusok pedig az Istennek szenteltekben váljanak Istennek szenteltekké.

CSALÁDBAN

KICSI A VILÁG

(Elhangzott a 2018. január 20-án tartott Takách-találkozón.)

Amikor Ildikóval összeházasodtunk, benősültem a Takách-családba.

És a Michels-családba.

Még együtt jártunk Ildikóval, amikor néha a Margit utca sarkán vártam rá, mert nagymamájától jött a Mecset utcából. Volt ott egy jeles antikvárium, amelyről csak később tudtam meg, hogy a helyén hajdan a Michels-féle fűszerkereskedés állt, amit a Zsombolyán született dédapa, Michels József vásárolt és működtetett. Bánáti volt, amint az én apai nagyanyám meg aradi, még Mária Terézia által odatelepített családok leszármazottjai. A fűszerkereskedés jól jövedelmezett. A nagyapa – szintén József – már hivatalos is vállalkozott, jól megélt bérházaik jövedelméből is. Ő, meg a legkisebb öccse élte meg a felnőttkort, öt testvérüket fiatalon vitte el a torokgyík. Ott vannak eltemetve a farkasréti temető szép családi sírkertjében, amit most Ákos sógor gondoz. A halálozási évszámaikat összevetve a temető megnyitásának évével (1894) kiderül, hogy eredetileg egy másik, azóta felszámolt temetőben voltak eltemetve.

A Mecset utcai nagyszülőknek volt egy lánya, feleségem édesanyja, meg annak egy öccse, Antal, aki mérnöknek tanult, s történetesen egy ideig az UVATERV-nél édesapámmal dolgozott együtt, aki szintén hídmérnök volt. Tóni bácsi felesége, született Nyomárcay Klára az ELTE Növényismereti Tanszékén dolgozott, számtalan tudományos cikket publikált a tanszékvezetővel, Fridvaldszky Lóránddal közösen, akinek egyébként Judit sógornőm is munkatársa volt. Ám a Nyomárcay-családdal is atyafiságban találtam magamat, amikor megtudtam, hogy a Zemplén-megyei főszolgabíró, Nyomárcay József Fridvaldszky Honorátát vette el feleségül a 19. század közepén, Fridvaldszky Imre természettudós unokahúgát.

Mint fiatal házasok albérletünket egy nyíregyházi lakásra váltottuk, amikor már második csemeténk jelentkezett. Nyíregyen Halottak napján a Takách ősök sírját látogattuk a Morgó temetőben. Ildikó apai nagyapja, Takách Géza Ungvárról települt át ide családjával, amikor Kárpátalját elcsatolták. A Takáchok eredetileg Pozsony megyei, takács foglalkozású várjobbágy család voltak, akinek ősét hőstettéért Imre király 1197-ben felmentette a szolgálatai alól és földet adományozott neki és utódainak, akik közül egyik 1560-ban nemesi címeres levelet is kapott. A család francia származású volt, sőt, még a 14. században is használhatták ezt a nyelvet, mert ilyen neveket viseltek, mint George („Zorze”), Nicolin, Genit. Az

évszázadok során sokfelé elágazott a család. Az egyik tagját Ferenc József grófi rangra emelte. Gróf Takách-Tolvay József nyugalmazott altábornagyot 1939-ben Jászberény választotta nemzetgyűlési képviselőjévé. A városnak akkor pedig nem más volt a polgármestere mint Friedvalszky Ferenc. A tábornok, a Takách-család doyenje kezdte el azokat a családi találkozókat, amelyeket később apósom folytatott, most pedig Gáspár sógorom. Ez a hagyomány tetszett meg nekem is, amikor 2001-ben először Frivaldszky-találkozót szerveztem, némileg mindig más körülmények között, eleinte szélesebb, később szűkebb körben. Még a hagyomány nem alakult ki, ám nem lehetetlen, hogy egyszer ez is megtörténik.

A Takách-találkozó Tóni atya révén kiszélesedett a Michels-család irányába is. A résztvevők a halálozások-születések folytán állandóan változnak, ám kívánom, hogy hagyománya tartós legyen, és erősítse a rokonok közti kapcsolatokat!

LEÁNYKÉRŐ

(Elhangzott Jung Károly iskolaprofessor házában)

Uram, uram, szállok az úrhoz!

Most, hogy elvertük már éhségünknek nagyját
s nyelvünket a borok még mozdulni hagyják,
elő kell hogy hozzam, nem ódzkodva tovább
idejövetelünk böcsületes okát.

Annak, hogy eljöttünk, ahhoz vagyon köze,
hogy lássuk, e háznak vajon van-e tüze.
Találtunk is tüzet, mindenféle fajta
jobbnál is jobb étel főtt és sült meg rajta.

Ételtől, italtól felvidámult kedvünk,
mégsem ez a tűz volt, amit mi kerestünk,
hanem azt, mely fiunk jövetelén most itt
kegyelmed leánya orcáján piroslik.

Szólna is a fiunk, de nincs ki a kora,
szavát meg elvette a kegyelmed bora.
Így hát, hogy ne lássa szótlansága kárát:
Én kérem meg neki kegyelmednek lányát.

Adja-e?

Isten éltesse!

(Odaadta.)

ÓVODA

(János nagypapa: Erdei óvoda. Familia, 2005. június. 23. old.)

Egyszer volt, hol nem volt, volt egy erdei óvoda. Oda járt Okosvakond és Ügyesnyuszi is. Egyik nap így szólt az óvónéni:

– Játsszunk, gyerekek, bújócskát!

Kiszámolták, és Tüskéssüni lett a hunyó. Odament a nagy tölgyfához, befogta a szemét, ahogy kell, és elkezdett számolni. Ahány óvodás volt, annyifelé szaladt, északra, keletre, délre meg nyugatra.

– Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz!

Ki ide bujt, ki oda, Okosvakond egy nagy fűzfa odvába. Csak Ügyesnyuszi nem tudta magát elhatározni. Ide-oda szaladgált: „Hova bújjak, hova bújjak?”

– Aki bujt, aki nem, megyek! – kiáltotta Tüskéssüni, és megfordult. Azonnal meglátta Ügyesnyuszit, aki még mindig csak szaladgált.

– Látlak, Ügyesnyuszi! Ott szaladgálsz a lila virágos réten! – kiáltotta, majd egymás után megtalálta a többi is. Legutoljára az Okosvakondot, ő nagyon okosan bujt el.

– Ügyesnyuszi a hunyó! – mondta Tüskéssüni. De Okosvakond észrevette, hogy Ügyesnyuszi szomorú lett, hogy vesztett.

– Számoljuk ki inkább újra – javasolta. Így is lett, ezúttal Csíkosrőfi lett a hunyó. Odament a nagy tölgyfához, befogta a szemét, ahogy kell, és elkezdett számolni. Ahány óvodás volt, annyifelé szaladt, északra, keletre, délre meg nyugatra.

– Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz!

Ki ide bujt, ki oda. Okosvakond egy ürgelyukba. Eszébe se jutott, hogy megint a fűzfa odvába bújjon. Tudta, hogy ott fogják legelőször keresni, azon a jó helyen. Ügyesnyuszi pedig arra gondot: „Most majd okosabb leszek, nem szaladgálok ide-oda. Ott egy szép nagy káposzta, elbújok mögéje.” Így is tett.

– Aki bujt, aki nem, megyek! – kiáltotta Csíkosrőfi, és megfordult. – Hát ezek jól elbújtak! – sóhajtotta. De egyszerre csak nagy majszolást hall a káposzta mögül. És valóban, ott mozog egy nyuszifül a káposzta fölött.

– Ott vagy, Ügyesnyuszi, a káposztánál!

Majd sorban megtalálta a többi óvodást is. Legutoljára Okosvakondot: olyan okosan bujt el. De Okosvakond megint azt ajánlotta, hogy számolják ki újra a hunyót, annyira sajnálta Ügyesnyuszit, akinek már sírásra görbült a szájacskája. Így is lett, most Börcsökhöröcsög lett a hunyó.

Odament a nagy tölgyfához, befogta a szemét, ahogy kell és elkezdett számolni. Ahány óvodás volt, annyifelé szaladt, északra, keletre, délre meg nyugatra.

– Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz!

Ki ide bujt, ki oda. Okosvakond most saját maga ásott egy búvóhelyet. Ügyesnyuszi meg arra gondolt, hogy butaság volt a káposzta mögé bújni. Elbújt hát egy bükkfa mögé.

– Aki bújt, aki nem, megyek! – kiáltotta Csíkösörfi, és megfordult. Most már nem Ügyesnyuszi találta meg elsőnek, de megint Okosvakondot találta meg utoljára. Hiszen senki sem gondolta, hogy ő fog magának búvóhelyet ásni. Okosvakond ekkor azt gondolta: „Nem kell, hogy mindig én nyerjek, nyerjenek a többiek is. Ajánlok egy játékot Ügyesnyuszi kedvéért.” És felkiáltott:

– Játsszunk valami mást! Játsszunk fogócskát!

Így is lett, kiszámolták, ki legyen a fogó: FÜRGEÜRGE. Ahány óvodás volt, annyifelé szaladt, északra, keletre, délre meg nyugatra. A leggyorsabban Ügyesnyuszi futott. Mire FÜRGEÜRGE kettőt pillantott, Ügyesnyuszi hetedhét határon túl volt. Okosvakond futott a leglassabban, őt fogták meg először, Ügyesnyuszi persze legutoljára.

– Okosvakond a fogó! – kiáltotta FÜRGEÜRGE. De Ügyesnyuszi arra gondolt, hogy Okosvakond száz évig is szaladhat, amíg valakit megfog, és nagyon el fog a végén szomorodni.

– Számoljuk ki inkább újra – rikkantotta Ügyesnyuszi. Így is lett. Pedig Okosvakond nem is volt szomorú, annyira örült Ügyesnyuszi örömének. Most Hermelina lett a fogó. Ahány óvodás volt, annyifelé szaladt, északra, keletre, délre meg nyugatra. A leggyorsabban Ügyesnyuszi. Mire Hermelina kettőt pillantott, Ügyesnyuszi hetedhét határon túl volt. Okosvakond most már gyorsabban futott, nem őt fogták meg legelőször, de megint Ügyesnyuszi lett a győztes. Közben letelt a játékidő, és az óvónéni elkezdett tapsolni:

– Elég volt, óvodások! Kezdődik a foglalkozás! Látjátok, milyen jó, hogy olyan sokfélék vagytok, és olyan sokféle játék van. Egyik ebben nyertes, a másik abban. Ügyesnyuszi, te a játék közben okosabb lettél. Te pedig, Okosvakond, ügyesebb lettél. De csak azért, mert nem akartál mindenáron nyerni.

VITELLO CARPATO

(János Frivaldszky bejegyzése a Kistücsök Étterem Facebook oldalára, 2016. július 19.)

Hétfőn Szárszón jártomban átnéztem Szemesre, érzékszervileg is letesztelni legalább egyet azok közül az ételek közül, amelyek elolvasva zseniálisak, fotón nézve ígéretesek. Választásom egy előételre esett. Nem ismerve az olasz előképet, bárdolatlanul Kárpáti Borjúételnek neveztem el. A vendéglátó a vendégeit egy stampedli görögdinnyelevessel lepte meg. A meglepetés kellemes volt. A leves nyugodtan elfoglalhatja egy helyet az ételsorban is. Ami az érdeklődésem fő tárgyát illeti, nem csalódtam, remek volt. A hús puha, üde, a halkrém harmonikus. Halkrémet mondok, nem pontykrémet. Ha a jövőben pontyosabb karaktert vesz fel, nem biztos, hogy rossz néven veszem. A kis kandírozott citromhéjkockákat illetően egy pillanatig tűnődtem, hogy átemeljem-e a dekorációs szférából a gasztronómiába, de nem bántam meg, hogy megtettem. Sőt, még kicsit többet is elbírtam volna belőlük. A paradicsomlekvárral volt egy kis vitám, valószínűleg fokhagyma-jelenlét miatt, amit elengedtem volna. A bormester hölgy szelíd vezetése mellett a Laposa rizling mellett döntöttem és nem bántam meg. A Három Variáció Egy Sárgadinnyére hangulatos befejezés volt. A séf hűségét a cukrozatlan gyümölcsökhöz azonban ma talán feloldottam volna.

HASMÚTÉT

(idézi: Malustyikné Király Ibolya: Közösségben egészséges. Új Város, 2014. 29-30. old.)

Egyik vasárnap ebédre hívtuk Gáspár fiamékat, mert másnap névnapja volt. Nagyon szép volt a látogatás, az unokák is aranyosak voltak. Ám délután arra figyeltem fel, hogy erősen fáj a hasam. Fele se tréfa, elballagtunk a közeli sebészetre. Út közben eszembe jutott, hogy talán a kórházból haza se jövök. Ott megvizsgáltak, majd kijelentették, hogy ezt azonnal műteni kell. Aláírtam négy ívet, nem tudom mit, elvégezték az előkészületeket, már be is toltak a műtőbe. A fejem fölött egy női hang bemutatkozott, hogy ő az altató orvos, fejemre borítottak egy maszkot, s elsötétült minden.

Közben a családban körbefutott a hír, hogy 30% a valószínűsége csupán, hogy élve hoznak ki, annyi a súlyosbító mellékkörülmény.

Másnap reggel arra ébredek, hogy a plébánosunk hajol a maszk fölé: 'Zoltán atya vagyok, a betegek szentségét jöttem feladni.' Hihetetlen boldogság volt a természetfeletti való találkozás. Majd újra elvesztettem az öntudatomat, bár az atya szerint a szertartásban aktívan vettem részt, sőt arra is válaszoltam, hogy hogy vagyok. Nem vette észre, hogy nem vagyok magamnál.

A nap folyamán jelentkeztek gyerekeim és a velem egy lelki közösséghez tartozó társaim, éppen látogató nap volt a központi intenzíven, ahol feküdtem. Utólag tudtam meg, hogy a műtét alatt késő éjszakáig virrasztottak otthon és másnap többen közösen vettek részt az értem mondatott misén. Az orvosok csóválták a fejüket, látva a két tucatnyi látogatót, fertőzéstől féltek és attól, hogy kifárasztanak. Ellenkezőleg, számomra a Mennyországot jelentette a sok szerető arc és őszinte szó, még akkor is, ha ki-ki csak 1-1 percet tudott ott lenni, olyan sokan voltak. Volt, aki egyszerre sírt és mosolygott, amikor közös történetünkről beszélt. Órákig kellett várniuk, amíg a soron kívüli esetek ellátása után beengedték őket. Az a léggör, ami ott létrejött köztük, mélyen megérintette őket is, de még inkább a többi beteg látogatóit, akik kétségbeesve várakoztak.

Az orvosok szerint még napokig nem volt biztos, hogy életben maradok. Ez azonban semmi nehézséget nem jelentett számomra, mert az itteni és ottani élet között semmi különbséget nem láttam. Ezt meg is mondtam, éppen a 16 éves unokámnak, aki orvosnak készül. Műtétem híre körbejárta a fél világot. Kinyomtatták számomra az érkezett üzeneteket.

A Mennyország mellett megéltem a poklot is. Az intenzíven eltöltött 6 nap alatt folyamatosan hallucináltam, bár fogalmam sem volt, hogy amit átélek, nem valóság. Igyekeztem figyelni az ápolók problémáira,

mindarra, amit a hallucinációk miatt (vagy ellenére?) felfogtam. Igyekeztem morálisan helyes döntéseket hozni a hallucináció által elém hozott esetekben.

Az osztályra már csak a családot engedték. Gyerekeim biztonságot jelentettek feleségem számára is, aki roskadozott a gondok közt, amelyeket befejezetlenül maradt, számára teljesen idegen munkáim okoztak számára. Az utolsó napokban bejöhetek a kisebb unokáim is. Hálából rajzokat készítettek a nagypapát megmentő doktor bácsinak. Láttam a hatéves unokámét: Zöld ruhás orvos áll a betegágyamnál, fekete ruhában fekszem az ágyon, fülig érő mosollyal, földig lógó, tartályban végződő fekete csővel.

KITEKINTŐ

ARGENTÍNA 2002

(-fidar- Argentína. Új Város, 2002. 3. 8. old.)

Rohamrendőrök, égő autók, bevert kirakatok, gumibot. Ezt látjuk a tévé képernyőjén. Egy kevésbé harmonikus társadalom megnyilvánulásai. Egy olyan kontinensnek egy országa, amely Tüzföldtől Mexikóig terjed, s amelyről hírhedt fogalommá vált a „latin-amerikanizálódás.” A harmónia gyötrelmes keresése és megtalálásának képtelensége. Óriási városok, felhőkarcolókkal és nyomornegyedekkel tarkítva. Azoknak a szappanoperáknak az őshazája, amelyekben szép környezetben, szépen öltözött, jó megjelenésű színészek jelenítenek meg egymást egy kanál vízben megfojtani képes családtagokat. Argentína... Egy ország, amely szomjazza az egységben rejlő harmóniát.

GYÖKEREIM

(-fidar-: Ahol gyökereimet találok. Új Város, 2012, november, 2. old.)

Több mint 35 éve van kapcsolatom Szlovákiában azzal a Rajec városka melletti faluval, ahonnan 250 éve családunk elszármazott. Sok minden történt, kapcsolatok születtek, aminek az volt az eredménye, hogy meghívtak egy híres tudós rokonom emlékünnepségre, aki ott született és felkértek egy beszéd megtartására is.

Az ünnepség előtti reggelen elmentem Rajecen misére. A plébános Mária Szeplőtelen Szívének győzelméről beszélt, arról, hogy ez mindenki számára feladat. Úgy éreztem, ez most nekem szól.

A rokonom emléktáblájánál vagy ötvenen várahoztak, köztük ismerősök is. Örömmel fedeztem fel a plébánost, akinek visszamondtam és megköszöntem a szavait. Az öt ünnepi beszéd közül az enyém volt a második, miután egy magyar és szlovák nemzeti színű szalagos csokrot elhelyeztem:

„Soha sem gondoltam arra, hogy valamikor beszélhetek ez előtt az emléktábla előtt. Magyar vagyok, de ide járok erre a vidékre, ahol gyökereimet találok. Magyar vagyok, de tudok szlovákul érezni és gondolkozni. A szomszédos Mária-kegyhely díszpolgárának választott 14 évvel ezelőtt. Büszke vagyok szlovák őseimre, de büszke sziléziai, bajor, román, kun, sőt oszmán-török őseimre is, akikben kifejeződik annak a Közép-Európának az egysége, amely az Adriától a Balti tengerig tart. Hiszek Európa egységében, de még inkább az evangéliumban, amelyben ez áll: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat; másképpen: szeresd felebarátod nemzetiségét, mint sajátodét.”

A plébános elsőként jött oda kezét nyújtva.

ÖTVENHAT ÖRÖKSÉGE

(id. Frivaldszky János: 1956 keresztény szellemi öröksége. Ökumené, 2003. 2. 10-20. old.)

Az 1956-os magyar forradalomnak már irodalma van. Elemezték, ismertették a legkülönfélébb szempontok alapján. Most egy olyan szempontot vennénk tekintetbe, amely szerint e forradalmat még kevésbé vizsgálták meg.

Ez pedig a magyar forradalom keresztényisége.

Itt arról a -- nehezen megfogalmazható -- élményről van szó, amit a forradalom minden résztvevője átélt, illetve azokról a normákról, szempontokról, amelyek szerint cselekedett. Ez az a valami, amit az évfordulókon -- több kevesebb intenzitással -- újra átél, bár róla szavakkal csak töredékesen tud beszámolni. Ez az, amit az évfordulós dokumentumfilmek, ünnepek igyekeznek -- inkább kevesebb mint több -- sikerrel rekonstruálni.

Az 1789-es francia forradalomnak híres hármasszója volt „a szabadság, egyenlőség, testvériség.” Ami megvalósult belőle, az inkább a „valamitől való szabadság” mint a „valami iránti szabadság”; az „egyenlőség” vége a császárság lett; a „testvériség” helyett vérengzés, amelyben a forradalmárok még egymást sem kímélték. Vizsgáljuk meg ezért az 1956-os magyar forradalmat egyfelől a „testvériség” másfelől a „valami megtételét lehetővé tevő szabadság” szempontjából. Ez utóbbi legjobb, legkevesebb félreértést okozó szinonimájának az „önkéntesség” tűnik. Az önkéntesség lényege pedig az ingyenességben, az ellenszolgáltatás nélküli adásban van. Amikor nem valamely kifejezett vagy hallgatóságos társadalmi szerződés szerint cselekszünk, hanem úgy, ahogy a családban szokás: ki-ki azt nyújtja szabadon önmagából a többiekért, amire képes. Ez az emberi alaptermészetben gyökerezik, az emberi teremtőerő kibontakoztatásának igényében. Látni fogjuk, hogy az önkéntesség és a testvériség élménye az, amit az '56-os forradalom lelkiületként megnevezhetünk. Az önkéntesség felelősségteljes szabadságot is jelent, a testvériség pedig szolidaritást, párbeszédet és az ellenség kíméletét is, amelyek révén az önkéntesség és testvériség alapvetően keresztény értékek. Azt is látni fogjuk, hogy ezen értékek jelenléte a magyar forradalomban összefüggésben állt igen sok résztvevőjének keresztényi voltával.

ELŐZMÉNYEK

1956-ban már 11 éve tartott a szovjet megszállás Magyarországon. Mindezt egy év német megszállás, a II. világháború harcai, inséges idők előzték meg. Az utolsó békeév, 1938 -- ami Szent István emlékév is volt --

már csak az emlékezet láthatárán, az összehasonlítás szintjén volt meg, s vele ugyanazon év Eucharisztikus Világkongresszusának felemelő ünnepségei.

A szovjet kommunista diktatúra Magyarországon egyre nyomasztóbbá vált. A több tucat millió állampolgárát legyilkoló Sztálin halála után 1953-ban Nagy Imre ugyan emberségesebb irányzatot kezdett, de „Sztálin legjobb magyar tanítványa,” Rákosi rövidesen ismét visszatért a régi módszerekhez. 1956 februárjában azonban már a szovjet pártkongresszuson is felvetették, hogy Sztálin útja nem követhető. Ennek hatására kommunista körökben reformok gondolata merült fel, főleg Lengyelországban és Magyarországon.

Az emberek -- és főleg a fiatalok -- elkezdtek -- ha csöndben is -- kimondani gondolataikat. A budavári műegyetemi kollégium diáksága a május 1-jei kötelező felvonulásra csak kommunista címer nélküli nemzeti zászlóval volt hajlandó egyáltalán felvonulni, s a dísztribün előtt némán, az állami vezetők üdvözlése nélkül haladtak el.

MIÉRT A MŰEGYETEMISTÁK?

Az már közhely, hogy az 1956-os forradalom a budapesti Műegyetemről indult el. Az azonban nem volt véletlen, hogy a műegyetemisták váltak az események mozgatóivá.

Abban az időben egyetemre bejutáshoz nem volt sem elégséges sem szükséges feltétel a jó szakmai felkészültség -- amiről a felvételi vizsgán lehetett bizonyosságot tenni -- , sokkal inkább a származás (munkás - paraszt - értelmiségi - egyéb - osztályellenség rangsorban) és a személyes világnézeti megbízhatóság, amikről az u. n. káderlapok adtak -- természetesen a jelölt számára is titkos -- információkat. A bölcsész, tanári, művészeti pályákra csak a legmegbízhatóbbakat engedték, megválogatták még a jól kereső orvosi pályára készülöket is. Az akkoriban kezdődött erőltetett iparosítás azonban rengeteg mérnököt igényelt. Így jóval kevésbé szűrték meg világnézeti a műszaki egyetemre jelentkezőket.

Ennek következtében igen sok széles látókörű, nagy általános műveltségű hallgató került a műszaki felsőoktatási intézményekre, főleg az akkor néhány évre kettéválasztott budapesti műegyetemre (BME és ÉKME). Igen jellemző volt az az eset, hogy 1959-ben, az első országos ifjúsági műveltségi kvíz-vetélkedőn az első helyeket a budapesti műegyetemisták nyerték el. Ez volt a gyülekezőhelye egyúttal a vallásos világnézeti hallgatóknak is. A még létező néhány szerzetesi gimnázium már eleve úgy vitte érettségire diákjait, hogy jóformán csak műegyetemi felvételre számíthattak.

Egy akkor harmadéves építőmérnök hallgató, Éry Béla egy 1992-ben feltett kérdésre, hogy miért vett részt 1956 októberében a

forradalomban, így válaszolt: „Először is vallásos ember vagyok, abban a légkörben nevelkedtem:”

A forradalom vezéralakjai közt sok vallásos műegyetemista volt. Ami az 1989-ben bekövetkezett rendszerváltozás két közismert, politikai karriert befutott személyiségét illeti, a ma is országgyűlési képviselő Mécs Imre, Mécs László neves pap-költő unokaöccse 1956-ban végzős villamosmérnök hallgató volt; Szabó Iván rendszerváltó pénzügyminiszter pedig 1956-ban végzős építőmérnök hallgató, mindkettő vallásos fiatal, mindkettő a forradalom későbbi történetét is megjárt vezéralakja.

Ismerjük a Műegyetem hét hősi halottja közül kettőnek vallásos meggyőződését is. A nemzetőri szolgálatban, véletlen baleset folytán elesett másodéves építőmérnök hallgató, elemi iskoláit katolikus iskolában végzett Albrecht Mártonról édesanyja maga nyilatkozza: „Vallásos volt.... Rendszeres templomlátogató volt.” Danner János ötödéves építészhallgatóról, az október 22-i gyűlés egyik vezéralakjáról, a forradalom alatt Marián István alezredes személyi titkáráról bővebb részleteket is tudunk. „18-19 éves korában már igen széleskörű műveltséggel rendelkezett. Olvasottságával, általános tájékozottságával messze kimagaslott kortársai közül. Elsősorban az irodalom, a filozófia, a kultúrtörténet, a művészetek közül a zene és a film érdekelték. Már középiskolás korában Ortega és Huizinga műveit olvasta és megismerkedett a neokatolikus írókkal is. Erősen foglalkoztatta a modern lélektan, elsősorban Jung irányzata.” A szeme előtt lebegett egy olyan „szellemi vonulat, melybe beletartozik Sokrates és Platon Erosa, Erasmus és Mórú Tamás, Kierkegaard és Claudel. ... Foglalkoztatták a vallás kérdései, elmélyedt a katolikus bölcseletben, a tomista filozófiában. Középiskolás korában a jezsuiták tartotta többnapos lelkigyakorlaton vett részt.” A kereszténység lényegét azonban nem annyira a hierarchiában látja, hanem olyan világi és hétköznapi dolgokban, „ahogy teli villamoson viselkedünk, ha valaki a lábunkra teszi a csomagját.” ... Ugyanakkor elismerő csodálattal szólt a vallást szolgálatként, az életet a másokért hozott engesztelő áldozatként felfogó szerzetesi életformáról. Így írt a bakonyi cisztercita szerzetesekről: ' Felemelő az a tudat, hogy vannak ilyen hatalmas férfiak, ilyen érző szívű emberek, kik igazán, mindennél jobban szeretik Isten és hazájukat. Amíg a magyarságnak ilyen hajtásai nőnek, amíg vannak, akik önzetlenül ennyire szeretik, addig a magyarság megmarad.' “

AZ OKTÓBERI „MÁRCIUSI IFJAK” SZABADSÁGÉLMÉNYE

Október 19-én a BME Hess téri kollégistái spontán gyűlést tartottak. Diákjóléti követelésekkel kezdték, az értelmiségieket háttérbe szorító intézkedések bírálatával folytatták, majd országos jelentőségű dolgok kerültek elő. A kollégium oktatói felügyeletét ellátó Marián István

alezredes -- bár egyre jobban kezdett rokonszenvezni a fiatalok gondolataival -- igyekezett ezeket egy felnőtt tapasztalataival ellensúlyozni és kiegészíteni.

Az akkori, erősen militarizált társadalomban minden egyetemista egyúttal katonai kiképzést is kapott a honvédelmi tanszékek oktatóitól. Az első év végén mindenki képzett lövész volt, a diplomázáskor pedig tartalékos tiszti kinevezést kapott.

Az ÉKME kollégiumának hallgatói 22-ére az egyetemi aulába nagygyűlést hívtak össze. E gyűlésen a résztvevők kimondták csatlakozásukat a néhány nappal korábban Szegeden megalakult, a párttól független MEFESZ-hez (Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége), majd megfogalmazták a szovjet csapatok kivonásának követelését is. Ennek pedig pusztá hangoztatása is elég volt akkor ahhoz, hogy valaki nyomtalanul eltűnjön az államvédelem (ÁVH, "Ávó") börtöneiben. Követelték Nagy Imre visszatérését is a kormány élére. [...]

Október 22-én a bölcsészek is eljutottak egy vitakör megszervezéséig, 23-ára az Írószövetség is kiáltványt adott ki, bár a műegyetemihez képest jóval szerényebb követelésekkel.

A gyűlés végén másnapra egy, a hasonló jellegű lengyel megmozdulások melletti szolidaritási felvonulást hirdettek meg az 1848-as magyar forradalom lengyel tábornokának, Bem Józsefnek a szobrához. A résztvevők egy kicsit a márciusi ifjak szellemi utódainak is tekintették magukat, megmozdulásukat 1848-hoz hasonlították. Már abban is, hogy követeléseiket 12 pontban fogalmazták meg és lefoglalt sajtón nyomtatták ki, bár a pontok száma végül nagyobb lett.

Az 1848-as magyar forradalom abban különbözött annak az évnek számos európai városban lezajlott forradalmától, hogy „tisztá” volt, azaz céljait (*egyenlőség* és *szabadság*) vér, erőszak, atrocitások, fosztogatások (azaz a *testvériség* sérelme) nélkül tudta elérni. Ezt az 1848-as örökséget az egész forradalom alatt szem előtt is tartották mind az 1956-os egyetemista fiatalok, mind nagymértékben az egész társadalom.

Az október 23-ára virradó éjszaka a műegyetemi újságban, a Jövő Mérnökében kinyomtatott és egyéb módon sokszorosított felhívásokat egymást megelőzve hordták szét a délelőtti folyamán egész Budapest minden munkahelyére. Itt jelentkezett először a forradalom egy fontos jellemzője, az *önkéntesség*. Ez azt is jelenti, hogy több volt a jelentkező mindig, mint az elvégezhető feladat, akármilyen nehéz vagy veszélyes is volt.

Nagy kötegekben vitték ki Csepelre meg más munkáskerületekbe a Jövő Mérnökét. A műegyetemisták már 22-én már találkozót tartottak a csepeli munkásfiatokkal. „Az Út- Vasút Tervező Intézet épületében - emlékszik vissza Keve Olivér, a hídosztályról -- a gépírónök lelkesen gépelték a 16 pontot. Városszerte sok ezren osztogatták aznap az ifjúság sokszorosított kiáltványait. És ... megtörtént a csoda: a polgárok

megértették, vitték, ragasztották, másolták követeléseinket. A követelések ilyen formában jutottak el 24 órán belül a távolabbi vidékekre is. A leigázott, kizsákmányolt magyar nép szándékainkat megértette. Magáévá tette és 24 óra alatt spontán módon csatlakozott a szabadságért, jobb jövőért álmodozókhoz.”

A sokszorosított és széthordott röpcédulák, a gyors információ áramlás nyomán, 23-án reggel-délelőtt az egyetem valóságos társadalmi központtá alakult. A két egyetem hallgatósága gyakorlatilag már 22-én este megvalósította az egységet egymás közt, amihez még további fél tucat, szinten budai felsőoktatási intézmény csatlakozott. A Műszaki Egyetem ily módon felelősségteljes koordináló központtá vált. A délelőtt folyamán tudatosul az ifjúság számára, a dolgozók: a szellemi és fizikai dolgozók meghallgatása és egyetértése nélkül mozgalmuk nem számíthat sikerre.

Az események további alakulásakor az egyetemi oktatók többsége Mariánéhoz hasonló szerepet játszott. 23-án a két műegyetem kibővített rektori tanácsuléseket tartott, és „a résztvevők eldöntötték azt, hogy az ifjúsággal együtt az oktatók is vegyenek részt a délben induló felvonuláson..... Fő szempont volt a forradalom tisztaságának a megőrzése. ... Az oktatói gárda teljes mértékben magáévá tette az ifjúság követeléseit. És ha azt mondom, hogy fegyelmező erővel álltunk mögöttük, nem azt jelenti, hogy gátoltuk volna őket,, de mindig felhívtuk a figyelmüket arra: a forradalom maradjon tiszta,” vallotta Kerkápoly Endre, akkor fiatal oktató, később egyetemi tanár.

Az egyetemisták számára „a legmaradandóbb élményt október 22-e és 23-a jelentette. Valami olyan felszabadultságot, eggyéforrottságot, ami nemigen adatott meg más ifjú generációknak, mint a BME történelmi évfolyamok hallgatóinak” - jegyzi meg Pogány Mária, az egykori műegyetemisták visszaemlékezéseinek összegyűjtője.

Más szóval: önkéntességet és testvériséget.

Abban az időben elképzelhetetlenek voltak a nem felülről szervezett megmozdulások. Először a tervezett felvonulást a belügyminiszter be is tiltotta, ám helyette később mégis engedélyezte, hiszen ott is voltak néhányan, akik valamiféle változást akartak.

Zárt tízes sorokban kart-karba öltve, némán vonultak fel az egyetemisták, nehogy bárki is közéjük férkőzzék. [...]

A tízezer egyetemistát nyolc-tízezer, üzemből érkezett dolgozó egészítette ki. Amikor ez az impozánsan vonuló menet a Bem térre ért: az ott szorongó tömeg szó nélkül nyitott utat a számára.

Az ott elhangzott beszédek és a koszorúzás után -- spontán elhatározással -- a pesti oldalon lévő Petőfi szobrot is meg akarták koszorúzni, ezért ugyanolyan fegyelmezetten vonultak át a Margit hídon a Parlamentig. A műegyetemisták hatására szintén megmozdult pesti bölcsészek és orvosok már a Petőfi szobortól jöttek a Parlamenthez. A

munkaidő befejeztével hozzájuk csatlakozó dolgozókkal a tömeg közben kétszázerezre nőtt. A tömeg követelésének engedve a pártvezetők Nagy Imrét is szóhoz juttatták a Parlament ablakából. Először „elvtársaknak” szólította meg a sokaságot, majd mikor meghallotta a skandalást, hogy „Nincs elvtárs!” - kijavította magát.

Itt kezdődött el az a folyamat, amelyben ez a jó szándékú kommunista politikus a forradalmi lelkesedést átvéve hőssé érett, a magyar történelem nagy alakjává. Másnapra a tömeghangulatnak engedve a párt őt tette meg miniszterelnöknek. Ezzel a forradalom *önkéntesei* átadták a hatalmat egy *hivatásos* politikusnak.

Közben, még 23-án késő éjjel az ávosok a tömegbe lőttek a rádiónál, amikor az -- a műegyetemisták követeléseinek beolvasása érdekében -- az épület elé vonult. A szintén kivezényelt magyar katonaság és rendőrség azonban vagy átállt a felkelők oldalára, vagy engedte magát lefegyverezni. Ezzel vette kezdetét a fegyveres felkelés, amelybe nem sokkal később beavatkoztak a szovjetek is. Az egyik oldalon végül szovjet páncélosok álltak, a másik oldalon magyarok kézi fegyverekkel, zömmel munkások, köztük nagy számmal gyerekek is.

A Nagy Imre kormányfőségéhez fűzött várakozások csak napok múlva teljeseztek.

TÖREKVÉS A TESTVÉRISÉGRE AZ OROSZOKKAL

A műegyetemisták változatlanul egyfajta békés kimenetel lehetőségét keresték, amiben fontos szerepet játszott a szovjet katonákkal való párbeszéd megkísérlése is. Enigmatikusnak tekinthetők az október 25-én délelőtt a pesti Astoriánál történtek, aminek részesei, - mint kiderül - spontán módon, egymást nem is ismerő műegyetemisták voltak.

„Az Astoriánál orosz harcokcsik körül volt a tömeg, kis magyar zászlókkal és virágokkal próbált barátkozni a katonákkal. Kérték az oroszokat, menjenek a Kossuth térre. A szovjet katonák nem értették a szituációt. Én akkor felmáshztam az egyik harcokcsi tetejére és felolvastam a 12 pontot.” (Hofer Miklós két évvel azelőtt végzett építész) „A híres Astoria előtt egy Jozsif, azaz T 52-es várakozott. Vagy ötven ember állta körül. Tetején egy télikabátos fiatalember, kezében nemzetiszínű zászlóval. 'Aki magyar velünk tart!' - kiáltotta fáradt, rekedtes hangon” (Arató László vegyész hallgató.) „Az Astoriától a Parlamentig egy orosz tankon vonultam, amelynek a parancsnokát, egy őrnagyot az indulás előtt megagitáltuk, hogy békés a tüntetésünk és ne avatkozzanak be. Meg is engedte, hogy a magyar zászlóval díszítsük fel az ágyúcsövét és nyolcan-tizen a tankon ülve vonultunk fel a gyalogos tömeg között.” (Törteli Ferenc, negyedéves építész hallgató.) „A harci események közben jól eső érzés volt az Astoriánál álló magyar zászlóval díszített orosz páncélautóba beszállva a Parlamenthez

vonulni.” (Lakatos Árpád, negyedéves gépészhallgató) „25-én ott voltam a Parlamentnél. ... Én is jöttem az Üllői út felől a szovjet tankok mögött. A tankosokkal beszélgettünk. Az orosz tudás arra jó volt, hogy szót értsünk egymással. A katonák tulajdonképpen át is álltak.” (Éry Béla harmadéves építőmérnök hallgató) „Az Astoriánál történtek azok az események. ... Egy darabot az egyik tankra kapaszkodva tettem meg, egyébként gyalog mentünk a Parlamenthez. ... Aránylag nyugodt volt a hangulat, amit az is jelzett, hogy az orosz katonák kikandikáltak a toronyból, mosolyogtak” (Szlávik Ferenc, frissen végzett villamosmérnök) A Parlament elé érve az addigra sok ezernyre szaporodott békés felvonulókat azonban ávós sortűz fogadta, hallatlan mézárulás következett, amiben -- a magyarokkal együtt -- orosz katonák is elesetek, köztük az említett őrnagy is.

A FORRADALOM TISZTASÁGA MINT TESTVÉRISÉG

A rádió a forradalom első napjaiban még a kommunisták kezén volt. A stúdiókban alig maradt személyzet. Jóformán csak közleményeket olvastak be. A pártvezetők ezekben csöcseléknek becsmérelték a felkelőket. Közben lemezekről zenét játszottak. Komoly zenei lemezük azonban kevés lehetett kéznél, mert folyton ugyanazokat játszották. Így Beethoven Egmont-nyitányát is. Ez a -- forradalmi hangulatú -- zene a párt szándéka ellenére a forradalomra lelkesítette a lakosságot, azóta '56 jelképévé is vált, amint a lyukas zászló is, amiből még 23-án kivágták a vörös csillagos címet.

A harcokban igen sok ablak, kirakat betört. A kirakatok ott álltak érintetlen árukészlettel „Nyitott üzleteket érintetlenül hagyták az emberek, és erkölcsileg nagyon magas színvonalon állt az egész társadalom.” (Kerkápoly Endre) „Népünk bátran, becsületesen, nagyszerű fegyelemmel, csodálatos lelki erővel viselkedett. Nem voltak atrocitások, nem volt ablakbeverés, rablás, erőszakoskodás. Egyetlen megtorlást láttam, egy ávós ezredest agyonverve, fejével lefelé akasztották fel.... A vidéki lakosság jött segíteni, hozta az élelmet.”(Keve Olivér)

„Hozta a falusi ember, amije volt, elárasztották liszttel, burgonyával a harcoló fővárost. Azóta sem láttam sehol, hogy ingyen osztották volna az élelmiszert. A jobbik oldalát mutatta ekkor a sárból és napsugárból összegyűrt ember. Sok parasztszekérről nem az utcán osztották szét a rakományt, hanem bevitték a kórházaknak, egyetemeknek.”

Voltak más, testvériséget kifejező kezdeményezések is: „Te láttad az Írószövetség ládáját? Az volt ráírva, hogy 'Adakozzatok a harcokban elesettek hozzátartozói számára.', s a nagy láda majdnem félig volt papírpénzzel. - Igen, én is láttam a Kossuth Lajos utcában. Akkora volt, mint egy nagyobb bőrönd. ... - Én egy gyászruhás nénit láttam, ahogy pénzt vett ki a ládából. Nyolcszáz forintot számolt ki magának. Annyit vehetett

volna, amennyit akart.”- emlékezik vissza Lipták Béla. Úgy tűnik, azzal, hogy az embereket a terrorral leszoktatták arról, hogy Istennel való kapcsolatukat *szóban* fejezzék ki, ennek kifejeződése áttevődött az élet *tetteire*. A kereszténységnek egy olyan szemléletére, amit -- mint láttuk -- Danner próbált megfogalmazni.

A spontán forradalom spontán erkölcsi emelkedettsége azonban törékeny volt. „Aggódtam, hogy veszélybe kerül az a gyönyörű tisztesség, ahogy 26-án, 28-án ott voltak a betört kirakatok, és senki nem nyúlt semmihez, féltem, mert végül nem pusztá arkangyalokból áll ez a nemzet. Féltem, hogy piszok tapad a forradalomhoz, és azért most rendet kell tartani.” Ezt nem csak ő, Szlávik Ferenc látta így.

A NEMZETŐRSÉG

Marián alezredes -- képzett katona lévén -- világosan látta, hogy egy világbirodalom páncélosaival szemben néhány száz -- vagy akár néhány ezer -- kézi fegyverrel felszerelt felkelőnek semmi esélye nincsen, ezért -- a forradalom fegyver nélküli győzelmére számítva -- elkezdett egy fegyveres alakulatot szervezni leszerelés előtt álló végzős egyetemistákból, valamint katonai főiskolásokból. Minden erejét latba vetve sikerült elérnie, hogy a hallgatók abszolút többsége a kollégiumokban és nem a barrikádokon tartózkodott. Tudta, hogy belőlük olyan karhatalmat kell szervezni, amely a közrend helyreállításában döntő szerepet játszik. A műegyetemi forradalmi diákbizottság választott vezetőjének Mariánt fogadta el. A bizottság „sajátos forradalmi struktúrát alakított ki: ötvözve az egyszemélyi vezetést a forradalmi demokráciával, amennyiben minden kérdést megtárgyalt és megtárgyaltatott szakasz, század szinten egyaránt. Ezt a struktúrát forradalmi leleményként is értékelhetjük.” (Pogány Mária)

Az említett, október 25-i „véres csütörtök” nem volt az egyetlen vérengzés Budapesten. Az újpesti városháza mögötti téren pl. több tízezer ember hallgatott egy szónokot, akinek szavai „egy megbocsátani tudó, szenvedélyektől megtisztult magyar társadalom képét vetítették a hallgatóság elé. Épp egy ilyen beszéd alkalmával nyitott tüzet az ÁVH egy közeli épületéből a gyűlésezőkre.” (Arató László) Ilyen és hasonló esetek miatt október 27-étől az egyetemista nemzetőrök rendszeres járőrtevékenységet folytattak Budán. Céljuk egyfelől az orvlövész ávósok leszerelése, másfelől az ávósok megmentése volt a kezdődő lincselésektől. A gyűlölt ávósok közül több sorkatonát és néhány hivatásos tisztet védőőrizetben tartották az egyetemen, miközben ellátásukról gondoskodtak. Október 30-án -- későn -- értesülve arról, hogy felkelők a pesti Köztársaság téri párházat ostromolják, amit ávósok védenek, Marián egy nemzetőr századot vezényelt ki a várható kegyetlenkedések megakadályozására. Sajnos, későn érkeztek, mindazonáltal néhány nemzetőrnek sikerült

embereket kimenteni a tömegindulatból. Más alkalommal a kelenföldi vasútállomásnál négy-öt „szabadságharcost” fegyvereztek le, akik egy kommunista családot akartak „elintézni”

„Őriztünk ávósokat is. Biztosítottuk őket, hogy amíg nálunk fegyver van, nem éri őket bosszúállás, csak törvény előtt fog felelni, aki bűnt követett el.” (dr. Sámsondi-Kiss György építészhallgató) „Az első napokban ÁVH-sokat is őriztünk az előadótermekben. Úgy kellett ülniük, mint nekünk dolgozatíráskor. Egy felsőbb éves kolléga felém hajolt: Ne tartsd a kezedet állandóan a fegyvereden, úgyis van nekik elég bajuk, ne ijesztgessük őket még mi is!” -- emlékszik vissza egy elsőéves építőmérnök hallgató. (Dékány Csaba.) „Örültünk annak, hogy tudunk nagylelkűek lenni, tudunk felülemelkedni a kicsinyeskedéseken és tudjuk kerülni a bosszúállást.” (Bálintffy József, adjunktus, Közlekedési Kar.) A járőröző műegyetemisták is azért vállalták ezt a nem kis veszéllyel járó feladatot, hogy a rendnek, a közbiztonságnak és az egységnek a kovácsolói legyenek. Közben országos híre támadt annak, hogy a Műszaki Egyetemen életképes, stabil forradalmi központ alakult ki. Október 31-én hivatalosan is megalakult az országos Forradalmi Karhatalmi Bizottság. Hogy mennyire nem volt felesleges a karhatalom, azt az is mutatja, hogy amikor Danner János november 1-jén este felé, a pesti rendőrkapitányságról egy megbeszélésről hazafelé tartva a Műegyetem előtt az autóból kiszállt, egy öt követő autóból 27 lövéstől találva halt meg az épület bejáratánál.

A nemzetőrök járőrözésen kívül vállalták forradalmi tanácskozások fegyveres biztosítását, a vezetők személyes védelmét, épületek, fegyver- és élelemszállítmányok kíséretét. Napok óta általános sztrájk volt, állt a tömegközlekedés is, a pályaudvarokról jelezték, hogy egyes vagonokban romló élelmiszer van. Jöttek nyugati segélyszállítmányok is.

A műegyetemista fiúk mellett ott voltak a lányok is. „A lányok konyhai szolgálatot láttak el, ők főztek. ... amit a lányok tudtak főzni, azt kaptuk. ... A lányok sütötték a húsokat. És arra is nagyon jól emlékszem, farekeszben bulgár őszibarack és szőlő volt.” (Szabó Zoltán első éves villamosmérnök hallgató.) A lányok külön voltak, eléggé sokan. A szabadságharc alatt raktár lett a Ka51-es teremből. Itt gyűlt a narancs és a csokoládé a nyugati világ büntudatának a jelei. „Mi lányok a Ménesi úti vagy a Bartók Béla úti diákszállóban tartózkodtunk, évfolyamtársainknak főztünk, karszalagokat varrtunk és nemzeti színű kokárdákat készítettünk.” (Csigi Noémi, negyedéves villamosmérnök hallgató.)

A pesti oldal egyetemistái sem voltak tétlenek. A tudományegyetemen (ELTE) szintén megalakult a nemzetőrség. Az orvoshallgatók inkább az utcai harcok sebesültjeinek ellátásában vállaltak önkéntes feladatot, mint az a református Tóth Ilona, szigorló orvos is, aki önfeláldozóan látott el minden sebesültet, magyart, szovjetet, ávóst vagy pesti srácot. „Jutalmul” 1957-ben koholt perben kivégezték.

ISMÉT DIKTATÚRA

A szovjet pártvezetés azonban közben úgy döntött, hogy nem törődve a következményekkel, erővel veri le a magyar forradalmat. A november 4-én meginduló páncélosözönyt látva és nem akarva felesleges vérontást, Marián fegyverletételre szólította fel a nemzetőrséget. A forradalmat a láncotlak a földbe taposták, az ország ismét letargiába süllyedt.

Ismét visszatért a diktatúra. Aki tudott, menekült nyugatra, amíg a határokat le nem zárták. A 10 milliós Magyarországról 200 ezren menekültek el. A néhány napra felnyílt vasfüggöny ismét leereszkedett. Elkövetkezett a megtorlás, ami még olyanokra is lesújtott, akik ártatlanságuk tudatában itthon maradtak. A perbefogottaknak hatalmas védőügyvédi költséget kellett előteremteniük: egy tanársegéd öt éves teljes fizetésével egyenlő összeget. Több professzor titokban minden rendelkezésére álló saját pénzét e hallgatók támogatására fordította.

A MAGYAR FORRADALOM KERESZTÉNY VONÁSAI

A magyar forradalomban - mint láttuk - eleve jelen voltak a keresztény értékek, nem a szavak, hanem a magatartás és a tettek szintjén. A vasfüggöny mindezt elzárta a nyugattól, a megtorló hatalom propagandagépezete pedig mindent megtett azért, hogy a forradalmárokat kegyetlen, vérszomjas csöcseléknek állítsa be.

Kérdés azonban az, hogy mit nevezünk „kereszténynek”.

Az akkori katolicizmus erősen klerikális jellegű volt -- mint mindenütt Európában -- más szóval: nem annyira hétköznapi és tettekben mint inkább ünnepekben, liturgiában, és szavakban jelent meg. Valamely megmozdulás „keresztény, katolikus” mivoltát a benne irányító szereppel rendelkező egyházi hierarchiát képviselő papok garantálták. Ilyen jellegű egyházi jelenlét, továbbá vallásos szóhasználat és imák jelenléte nélkül semmiféle tevékenység nem számított „keresztény, katolikus” jellegűnek.

A XXI. századból a dolgokat némiképpen másként látjuk. A fákat nem annyira elnevezésük, hanem gyümölcseik alapján ismerjük meg.

A magyar forradalomban nem vettek részt papok. Nem hangozott el egyetlen ima sem a megmozdulásokban. Istenre senki nem hivatkozott. Másfelől viszont a forradalmi közös cselekvés jellege egyfajta hétköznapi, tettekben megnyilvánuló *világi* kereszténységet hozott elő. Ebből a szempontból haszonnal járt a kommunizmus vallásüldözése, hogy a tanok, szavak és elvek hangoztatása helyett -- ami tilos volt -- azok *megvalósítása* kerülhetett előtérbe, amit viszont mindenki jó néven vett.

Érdeemes a fent már említett értékeket összefoglalni:

A forradalom spontán módon indult tisztának, kriminalitástól, erőszaktól mentesnek. Később - mikor már a politikai foglyokkal együtt köztörvényes rabok is kiszabadultak - mindez intézményessé vált a nemzetőrség létrejöttével.

E nemzetőrök saját életüket akarták adni, nem másokét elvenni. Egyesek valóban oda is adták az életüket.

A forradalom valamiért jött létre és nem valakik ellen. Ez utóbbi igen jól észlelhető a szovjet katonák és az ávósok iránti magatartásból.

A forradalom jellemzője volt a hihetetlen *szabadságélmény*, a *felelősség és az önkéntesség*. Ezeket a jellemzőket általában nem szokták a keresztény értékek közé sorolni. Ám meg kell gondolnunk, hogy mindezek a *szabad akarat* keresztény tanából következnek, amit éppen a keresztényellenes erők támadnak a legélesebben.

Tanúi voltunk végül a forradalomban a testvériségnek is, egy hatalmas társadalmi összefogásnak, egybeforrottságnak, ami nemcsak a barikád egyik oldalán álló embereket olvasztotta eggyé, de nyitott volt az ellenség felé is. Ennek keresztény volta szintén nem magától értetődő, tekintve a kereszténység akkori, individuumokban való gondolkozására. A keresztény nevelés kiváló egyének képzésére törekedett, nem fedezve még fel a közösségi *összműködés* jelentőségét. A forradalomban megjelenő szolidaritás viszont éppen erre volt példa.

1956-nak e lelki örökségén túl, volt egy társadalmi hatású gyümölcse is, amiről Magyarországon kevesen tudnak.

XII. PIUSZ RÁDIÓSZÓZATA

XII. Piusz már 1956. október 28-án, *Luctuosissimi eventus* enciklikájával reagált a magyar forradalomra, amit a vatikáni rádióba is beolvastak. Ezt november 1-én, november 5-én újabb enciklikák követték.

Végül november 10-én a pápa személyesen is megszólal *Allo strazio del nostro cuore* kezdetű, drámai hangú rádiószózatával .

„Isten! Isten! Isten!

Hangozzék ez a kimondhatatlan név, forrása minden jognak, igazságosságnak és szabadságnak a parlamentekben, a tereken, a házakban és a hivatalokban az értelmiségiek és munkások száján, a sajtóban és a rádióban. Isten neve, mely egyenértékű a békével és szabadsággal, legyen s a jóakarátú emberek zászlaja, a kötelék a népek és nemzetek között, az a jel, amelyben a testvérek és a közjó munkálói egymást felismerik.”

VÁLASZ A PÁPAI FELHÍVÁSRA

Amennyire tudjuk, az akkor meglévő lelkeségi mozgalmak, keresztény világi kezdeményezések, közösségek közül egy volt csupán, amely a pápai felhívásra válaszolt, éspedig az olasz eredetű Fokoláre Mozgalom.

Alapítója -- ellentétben más hasonló alapításokkal -- nem pap, sőt, nem is férfi, hanem egy trentói tanítónő, Chiara Lubich, aki 1943. december 7-én, 23 évesen szenteli magát Istennek, amiben őt több barátnője követi.

Még bármiféle hivatalos egyházi jóváhagyásuk előtt, 1953-ban kihallgatáson voltak XII. Piusz pápánál, aki nagy szeretettel fogadta őket.

Chiara Lubich a mozgalom Cittá Nuova folyóiratában Az Isten önkéntesei címmel cikkben reagált XII. Piusz rádiószózatára. Ebben elmondja, hogy Bécsben, a mozgalom találkozott magyar menekültekkel, akiknek semmijük sem volt. „Szükségük volt élelemre, ruhára, barátságos szavakra, de leginkább a szabadság levegőjére.” Megdöbbeneti egy harcokban megsebesült tizenhat éves fiúval való találkozás, aki úgy nőtt föl, hogy Isten nevét legfőljebb káromkodásokból ismerte.

Isten nevének ilyen semmivé tételét tapasztalva Chiara nemcsak mélyen egyet érez a Szentatya megrendülésével, hanem felhívással fordul a Mozgalom lelkiségét követőkhöz:

„Ha létezik egy olyan társadalom, a mely képes elvenni Isten nevét, Isten szeretetét az emberi szívekből, lehetetlen, hogy ilyesmit tétlenül állva nézzünk....

Fel kell sorakozni egy hadseregbe és követni Jézust.

.... Jézusnak olyan tanítványaira van szükség, akik nem a szerzetekben, hanem a világban hitelesek. Olyan tanítványok, akik őt önkéntesen követik. ... Önkéntesek serege, mert a szeretet szabad. Hadsereg, mert háborúzni kell egy új társadalom felépítéséért. Olyan társadalomért, amely egy névért tesz tanúságot: s ez Istené.”

Chiara Lubich felhívására a Fokoláre Mozgalom követőinek ezrei kötelezték el magukat *Isten önkénteseiként* a társadalom szolgálatára.

A pápai szó egy meglévő alapításban egy új kiágazást, új alapítást hozott létre.

A Fokoláre Mozgalom 1956-ban még kifejezetten személdő, lelki mozgalom volt, még akkor is, ha -- és ez volt az újdonságuk -- a keresztény lelkiséget nem annyira individuumokként, mint inkább, igen markáns módon, közösségileg élték meg. Ez a közösségi lelkiség most kiegészült egy határozott evilági, materiális profillal is.

Így születtek meg tehát a Fokoláre Mozgalom önkéntesei, akik annak szentelik magukat, hogy evangéliumi lelkülettel hassák át és újítsák meg a társadalom szövetét a tanúságtételükkel a szakma, a család, a politika világában. Tekintve, hogy a mozgalom lelkisége közösségi, ennek megfelelően ez a tanúságtétel is közösségi, és a társadalom közösségének építését szolgálja az gazdasági élet, a népek közti kapcsolatok, az igazságügy, az egészségügy és környezetvédelem terén, a szociális problémák megoldásával, valamint a művészet, a tudomány, az információ, a közlekedés vagy a politika világában. Az azóta eltelt évtizedekben

ennek nyomán számtalan akció, mű, kezdeményezés született. Ezek felsorolása azonban túllépné jelen áttekintés kereteit.

Az alapkérdésre visszatérve ebben az alapításban egy közösségi, azaz *testvériségen* alapuló, *keresztény* mozgalom *önkéntes* ága jött létre. Az önkéntesség itt Istenre építve, transzcendens alapokon született meg. Ezáltal elkerülhető lett a legtöbb jó szándékú, önkéntes kezdeményezésnek az a veszélye, hogy kifulladás, vagy céljától eltér. Az önkéntesség hivatásként jelenik meg, azaz teret ad mások spontán önkéntességének, amelybe jó szándékú emberek -- akár nem vallásos világnézetűek is -- bekapcsolódhatnak. Mindez elősegíti a Mozgalom alapvető célkitűzését is, amely a *mindenkire vonatkozó testvériséget* magában foglaló „legyenek mindnyájan egy” (ut omnes unum sint.), ahol a *mindnyájan* nem szűkül le a közkeletű vallásközi értelmezésre.

Magyarországon 1996-ban különböző ünnepek, megemlékezések voltak a magyar forradalom negyvenedik évfordulója alkalmából, a forradalom különböző színhelyein, így a budapesti Műegyetemen is. A Fokoláre Mozgalom is nemzetközi kongresszust tartott ezzel egyidejűleg a budapesti Építők Székházában. Akinek volt alkalma részt venni mind az 56-os forradalomban, mind az említett rendezvényeken, azt állapíthatta meg, hogy az 56 léghörét, lelkületét - érdekes módon - maradéktalanul a Fokoláre Mozgalom kongresszusán lehetett átélni, a többi ünnepség mindentől nagyon távol állt. Ezen a fentebb elmondottak után már nem nagyon csodálkozhatunk.

IRODALOM

(szerk. POGÁNY Mária) Amiről kevés szó esett... I-IV Adalékok a Budapesti Műszaki Egyetem 1956 októberi eseményeihez. Budapest, 1992-1996.

Jövő Mérnöke, 1956. okt. 23.; Szabad Nép 1956. okt. 23.; Irodalmi Újság, 1956. okt. 23. Külön kiadás.; Néphadsereg, 1956. okt. 29.; Magyar Nemzet, 1956. okt. 31.

Acta Apostolicae Sedis, 48 (1956) 787-789.

Chiara Lubich: I volontari di Dio. Città Nuova, 1957. jan. 15.

ÖTVENHAT VÉDJEGYE

(id. Frivaldszky János: Hungarikum, műegyetemi védjeggyel. Mérnök Újság 2010. október. 38-39. old.)

A magyar közgondolkodásban egyre világosabbá válik a műegyetemisták szerepe ötvenhat forradalmában. Az ötvenedik évfordulón nem egy, hanem két budapesti emlékmű is készült: Az egyik a Felvonulási térre, a másik a Műegyetemre, ahol – amint felirata hirdeti – „az 1956-os forradalom bölcsője” volt. Azt eddig is tudtuk, hogy ötvenhat az ifjúság forradalma volt. Ám mi volt az oka a Műegyetem kitüntetett szerepének?

Miközben minden egyetemen szigorú világnézeti válogatással vették föl a jövő értelmiségét, a Műegyetemen ez nem érvényesült. Az erőltetett iparosítás akkora tömegű új mérnök kiképzésének igényével lépett fel, hogy itt ilyen szűrőt nem alkalmazhattak. Rengeteg humán érdeklődésű fiatal került az egyetemre, akiket világnézeti okokból máshová nem vettek fel, s a szakmunkásokból kiképzett u. n. szakérettségisek pedig egyáltalán nem tanulták a tudatmódosítást okozó, ideológiailag génmódosított humán tárgyakat (irodalom, történelem, földrajz, biológia). Maga az egyetemi oktatói kar is megmenekült a más egyetemeken lefolyt tisztogatásoktól. A magas általános műveltséggel rendelkező hallgatók, másfelől a meg nem rontott gondolatvilágú szakérettségisek a diákszállókon szoros kapcsolatba kerültek. Az előbbieket tanulmányi segítséget adtak az utóbbiaknak, akik ezt azzal hálálták meg, hogy – többnyire kommunista párttagok lévén – tájékoztatták őket a mindenkorai politikai lehetőségekről.

A műegyetemi diákszállókon spontán kialakuló szellemi műhelyek 1956. október 17-én, ill. 19-én egy-egy gyűlést szerveztek, amelyek határozatait minden műegyetemista számára sokszorosítva terjesztették, majd 22-ére nagygyűlést hirdettek meg. Az ezen megfogalmazott határozatok a két fordulás tárgyalásmód miatt minden más hasonló határozatokhoz képest sokkal kiérleltebbek voltak: az egész társadalom szerkezetének megújítását tűzték ki célul. Speciális, műegyetemistás volt a pontok sok ezer példányban történő elterjesztése egész Budapesten. Mindez azonban csak szavakba öntése volt egy olyan lelkületnek, ami ott, az aulában született meg.

A gyűlés lelkes volt, nagyvonalú, vidám, bizakodó, öntevékeny, alkotó, befogadó, szolidáris, dinamikus. Amit ez a sokezres alkotóközösség átélt, mélyen gyökerezett a történelemben, az 1848-as vértelen forradalom hagyományában. Egyszerre volt jelen a szabadság, az egyenlőség és a testvériség. Egyszerre volt minden annyira ünnepi mint egy esküvő vagy egy Karácsony vagy mint egy nevezetes évforduló, amikor az esemény szépségét a korábbi hasonló élmények csak emelik; s egyszerre volt annyira

izgalmas, mint egy kalandregény, amelyben a következő pillanatban bármi megtörténhet. Egyszerre volt személyes és közösségi élmény, egyszerre voltak jelen konzervatív, liberális és haladó értékek.

Az események gyűjtőpontjában október 23-án is a műegyetemisták álltak. A műegyetemi 14 – ill. más felsorolásban 16 pont – később az egész forradalom programjául, hivatkozási alapjául szolgált. Ezek a pontok ugyanazt a szerepet játszották 1956-ban, mint 1848-ban az a bizonyos tizenkettő, amelyben benne volt, hogy „mit kíván a magyar nemzet?” Nem véletlenül, mert valóban ezzel a szándékkal állították össze.

A pontokkal, valamint a 23-iki felvonulással a Műegyetemen megszületett dinamikus, testvéri közösség kinyílt az egész városra. Egy forradalmi társadalmi változás résztvevői lehettünk, olyan értelemben, ahogy ipari forradalomról, információs forradalomról beszélünk. E forradalmi tömeg ünnepi volt, minden agresszivitás nélkül. Jókedvű jelszavakkal töltve az időt várt órákig a Parlament előtt, hogy meghallgassa *Nagy Imrét*, s döntötték le a Nagy Bölcs Vezér szobrát is a Városligetben.

Rendezett sokaság vonult át a Rádióhoz is, hogy a pontokat ott beolvashassák. Itt azonban nem jártak eredménnyel, követeléseikre könnygáz, majd sortűz volt a válasz. A tömeg az erősítésül érkezett katonák fegyverét elvéve válaszolt, amivel valami olyan kezdődött, ami a műegyetemista forradalmi programban nem szerepelt: a fegyveres felkelés, majd a külföldi csapatok beavatkozása után: a szabadságharc. Bár ez nem kívánt fejlemény volt, a 23-i hatalmas megmozdulás lelke a harcokban nem enyészett el, eszményei, céljai, stílusa, mentalitása tovább élt a felkelőkben és a felkelők között, meghatározta céljaikat, magatartásukat, s mindez emberileg magas szintre emelte őket. Annál is inkább, mert gyakran kallódó, a társadalom perifériáján élő fiatalok voltak, akik most halálveszélyt vállalva megtisztultak múltjuktól. A szabadságharcos csoportok, a legendás „pesti srácok” kifejezetten a műegyetemista 16 (vagy 14) pontért küzdöttek.

A forradalmi emelkedett lelkület, magatartás eljutott a szovjet katonákkal való párbeszéd megkísérléséig is. Ez a testvériségnek olyan gesztusa volt, amely már nemcsak a nemzettársra, hanem a támadó ellenségre is kiterjedt. Az október 25-én a műegyetemista fiatalok több helyen, pl. az Astoriánál megnyerték a szovjet katonákat. A felkelőkre is jellemző volt, hogy kímélték az ellenséget, a foglyul esett szovjet katonákat vagy ávosokat, igyekeztek megmenteni őket a lincseléstől, az ítélkezést törvényes eljárásoknak fenntartva.

A kutatások feltárták a műegyetemisták szerepét a munkástanácsok kialakulásában is, amelyek az üzemek munkás-önigazgatását tüzték ki célul, egy olyan tulajdoni forma kialakítását, amely mind a szocializmus, mind a kapitalizmus meghaladásával kecsegtetett.

Amikor Nagy Imre kormányai fokról-fokra adták fel a felkelés fegyveres erővel való elnyomásának megvalósíthatatlannak bizonyuló tervét, fogadták el ezzel párhuzamosan a forradalom programját, azaz a műegyetemista pontokat. A forradalom új közigazgatási struktúrái országszerte a testvériség szellemében jöttek létre, ezek közt kitüntetett szerepet játszott a műegyetemi Forradalmi Diákbizottság, amely számos kapcsolatot létesített különféle szervezetekkel, részt vett Budapest közellátásában a vidékről érkező „libás és krumplis” teherautók valamint külföldi vöröskeresztes segélyszállítmányok megszervezésével. A műegyetemisták tekintélye akkora volt, hogy közbenjárásukra a szénbányászok beszüntették sztrájkjukat, hogy ne veszélyeztessék Budapest energiaellátását. A közrend fenntartására alakult nemzetőrség a Műegyetemen jött létre az országban a legnagyobb létszámban, szervezettségben és fegyveres erőben.

A magyar forradalom hozta a világnak a bátorság példázatát, s hozzájárult az akkor még kezdeteinél tartó egyesült Európa felépítéséhez. A társadalom emelkedett morális szinten létrejövő egysége pedig olyan *társadalmi tőke* volt, amelyet a modern szociológia és a közgazdaságtudomány *termelőerőként* ismer el, sőt fontosabbnak tekinti a pénztőkénél is.

Amennyiben ma egy új társadalmat kívánunk felépíteni, a meglévő pozitív törekvések olyan szintézisére van szükség, amely egybefoglal egymástól eltérő konzervatív, liberális és haladó értékeket s ezeket valló személyeket. Ebben lehet segítségünkre ötvenhat, a történelem így válhat az élet tanítómesterévé.

HODÁSZ

(Frivaldszky János: „A kezdeti bizalmatlanság feloldódott”. In: Egy igaz történet, részletekben. Cigány-magyar kapcsolatok határon innen és túl. Bp: Kőbányai Önkormányzat, 1994. 9-14, 243-244. old. A pályázat szövegének első egyharmada. –
A teljes szöveg: Cigány Hagyományokat Kutató Egyesület archívuma, Szekszárd.)

Igazából sokat gondolkodtam azon, hogy történetemet cigányokkal melyik pályázatra adjam be, a „Magyarok a cigányokért” vagy a „Cigányok a magyarokért” címűre. Végül úgy döntöttem, hogy mindkettőre benyújtom. Úgy érzem, nemcsak én adtam nekik, de ők is nekem, anyagiakat, lelkieket, aminek következtében az emberi értékek kiteljesedésében nemcsak ők léptek egyet előre, de én is. És ez végül is a tapasztalatom summája: emberi értékekben előrehaladni igazán csak úgy lehet, ha emberek egymás felé fordulnak és egymással pozitív kapcsolatra lépnek. A másság ebben pedig érték.

I.

Fiatalkoromban álomban sem jutott volna eszembe, hogy bármi kapcsolatom lehetne cigányokkal. Bármi ilyen gondolatot ösztönösen utasítottam volna el: úgy nőttem fel, hogy cigányokkal ijesztgettek, mint olyanokkal, akik elrabolják az egyedül talált kisgyerekeket. Lakásunk falán négyévszázados nemesi címer függött és ebből a helyzetből tekintettünk le a társadalom legalsó lépcsőfoka alatti cigányságra.

Mint fiatal mérnököt, 1960-ban 1956-os tevékenységemért büntetésből helyeztek az ország legtávolabbi munkahelyére, a nagyecsedí Kraszna-híd építkezésére. Itt találkoztam először cigányokkal, akik közül két brigádnyi helybeli lakos a hídépítésen dolgozott. A korábbi (1950-es) évek hoztak ugyan számomra egyfajta nagyobb szociális érzékenységet, de eleinte most sem láttam őket másként, mint a cigány-viccek figuráinak sémái szerint. Amikor hétvégeken otthon beszámoltam nagyecsedí élményeimről, gyakran kanyarítottam ezekből mulatságos cigány-anekdotákat. Akkor még kevésbé fogtam fel, hogy nem is olyan nevetséges az, hogy mindkét brigád teljesen analfabéta, és hogy abból lett a brigádvezető, aki alá tudta írni a nevét. És az sem, hogy azért késnek el minden reggel, mert a telepen nem volt egyetlen óra sem, annyira, hogy a végén mi vettünk nekik egy vekkert.

Ahogy a nyár folyamán egyre több időt töltöttem velük, a képem róluk egyre árnyaltabb lett. Mélyen elgondolkoztatott, amikor megtudtam, mekkora szeretettel ápolta otthon az egyik cigány férfi magatehetetlen édesapját, akit tisztába is kellett tenni, és megdöbbenett, mikor később láttam, hogy milyen őszintén megsiratták halálát. Én arra gondoltam, hogy ha apám így lenne, valószínűleg súlyos tehernek tartanám és halála inkább

valami ilyen sablont váltana ki belőlem: „Most már neki is jobb!” És akkor én meggyőződéses kereszténynek hittem magamat.

December elejére leesett az első hó, újabb megdöbbenés volt számomra, amikor láttam, hogy én ugyan melegebben kezdek öltözködni, de a cigányok csak úgy vannak, mint nyáron. A cigány asszonyok nagy része mezítláb, egyszál ruhában talpalt a vékony hóban. Ez már összeszorította a szívemet.

Gyakornoki félévem közben letelt, szabadon vállalhattam munkát, menekülhettem vissza Budapestre. Ezután évekig nem találkoztam cigányokkal.

II.

Időközben megnősültem. Már második gyerekünket vártuk, amikor 1968-ban Nyíregyházára költöztünk, mert lakásunk nem volt, ott pedig a munkahelyem biztosított részemre egy tanácsi lakást. Az ott eltöltött négy év döntő élménye volt a találkozás a cigány-nyomorral és a cigány-gyűlölettel.

Napközben tarka ruhás cigány asszonyok csoportjai lepték el az utcát, akárcsak Nagyecsedén, itt is télen is mezítláb, vékonyan öltözöttek és kotorászták végig a kukákat valami ételmaradékért. Ám a magyarok, „nehogy ideszokjanak”, leleményesek voltak: feleségemnek őszinte örömmel mesélte a szomszédasszony, hogy a kissé megavasodott tábla szalonnát leásta a kuka aljára. Szíven ütött minket ekkora kegyetlenség, és azt határoztuk, hogy minden kéregetőnek adunk bőven kenyeret és rávalót. Az ajtót nem mertük azért kinyitni nekik, mert féltünk; úgy adtuk ki az ablakon.

Egy vidéki kiszálláson autózás közben mesélte az egyik agronómus kolléga, hogy a cigányok feltörik a döggutakat, ahová a fertőző betegségben elhullott állatokat dobják, kétszer felfőzik a húst és megeszik. Tárgyilagosan tette hozzá, hogy ez a helyes eljárás, mert az első főzés megöli a lépfene kórokozóját, a második pedig a spórákból közben kikelt második nemzedéket is.

Egy másik úton egy másik kolléga azt mesélte, hogy egyszer egy ilyen úton az állami fekete kocsit megállította egy cigány viskó előtt és kikiabált a cigánynak, hogy délutánra szedje le a szalmatetőt, mert jönnek becserepezni! Jót nevetett, amikor visszaúton látta, hogy a bolond cigány ott áll fedetlen lakással az esőben.

Ismét másik alkalommal egy faluvégi juhhodályt kellett megvizsgálunk. Ott volt közvetlen közelben a cigány-telep is. Már tél volt. Félig és teljesen meztelen kis cigány gyerekek menekültek be a fekete autó közeledtére a putrikba. A sofőr valami kimondhatatlan gyűlölettel kiabált utánuk: „Csak pusztuljatok el mind, valahányan vagytok!” A felháborodás

és a részvét az évek folyamán egyre nőtt bennem. Szégyelltem magam, hogy egy vagyok azok közt, akik így bánnak kiszolgáltatott, szegény emberekkel. Megmentés és megkönnyebbülés volt számomra egy Új Ember újságcikk, ami éppen akkor került kezembe, amikor visszaköltöztünk Budapestre, miután nem tudtuk megszokni Nyíregyházán. Ez a cikk egy közeli faluról, Hodászról szólt, ahol egy görög katolikus pap a cigányok apostola, jótevője lett, még kápolnát is épített nekik és cigány nyelven mondta a liturgiát. Kivágtam és eltettem ezt a cikket. Valaki elégtételt adott tehát a cigányoknak ezért a rengeteg méltatlanságért.

III.

Ismét eltelt négy év, 1976 májusában egy katolikus megújulási mozgalomhoz tartozó embereket ismertem meg, a velük való találkozás számomra a kereszténységnek eddig nem sejtett perspektíváit mutatta meg. Ez vonatkozott nagymértékben a másfajta kultúrájú emberek másféle szemléletére, elfogadására, sőt értékelésére is. Amikor félévvel később meghallottam, hogy a hodászi görög katolikus pap, Sója Miklós Pécelen a plébánián tart beszámolót a cigányokról, tudtam, hogy nekem találkoznom kell vele. Ez az 1976. november 27-i találkozás pedig sorsdöntő volt a számomra.

Elmondta történetét, amit azóta sokan mások is megismertek. 1941-ben került Hodászra, fiatal papként és több mint 40 évet töltött ott. Odaérkeztekor meglepetten tapasztalta, hogy anyakönyv szerinti híveinek vagy egyharmada cigány, akiknek az egyházzal csak annyi a kapcsolatuk, hogy a keresztelőt és a temetést igényelik tőle. Jó papként lement közejük a dögtemetőnél levő Kolerásra és elkezdte őket buzdítani a templomba járásra, majd ennek hasztalanságát látva, ott helyben kezdett el kisebb erkölcsi tanításokat tartani, ugyanilyen sikertelenül. Egy idő után megértette, hogy itt nem vallási lemaradottságról van szó, sokkal alapvetőbb dologról. Mint mondta, „úgy éreztem, hogy szentebb dologról van itt szó, mint a katolikus vallás: az embertestvért kell megközelítenem annyira, hogy megölelhessem és elhiggye, hogy csakugyan testvéremnek érzem”. Ez tetteket követelt, nem szavakat, és ezekre a tettekre ő kész volt.

Ruhafélét, a kalyibák építéséhez fát, szalmát, ócska ablakot próbált szerezni, a hatóságok felé a levelezést elvállalta minden ügyes-bajos dolgukban, a fiúknak sporteszközöket, kislányoknak bizsukat, kézimunka alapanyagot szerzett. Megtanulta a nyelvüket olyan mélységig, hogy amikor cigányul beszélt, nem kevert bele magyar szavakat, mint sokszor a született cigányok teszik. Teljesen mintegy cigánnyá vált a cigányok között, rendkívül szoros kapcsolatba kerültek egymással. Mikor lassacskán elkezdtek érdeklődni a vallás dolgai iránt – különösen a világháborús időkben a fajüldözés idején – elkezdett nekik, igényeik szerint beszélni

Istenről és a vallás dolgairól. Később, kérésükre kápolnának megvett a telepen egy vályogház, amihez a cigányok azzal járultak hozzá, hogy vályogot vetettek és eladták a falubeli építkezőknek. A gyerekeket megtanította késsel és villával, asztal mellett étkezni, elvitte őket étterembe vizsgaként. A kápolnában volt kiakasztva az ábécé is. Pápai engedélyt kért és kapott cigány nyelvű liturgia végzésére, ennek szövegét maga fordította le a cigány öregek tanácsainak segítségével.

Boldog voltam, úgy éreztem, hogy ezt nekem is látnom kell. Ő pedig örömmel vett minden érdeklődést a cigányok iránt.

IV.

Az első látogatásra a következő év augusztus 7-én került sor, amikor a paróchus a hosszú kéregetéssel összegyűjtött rózsafüzéretet osztotta szét a lelkesebb gyerekek között. A paróchus úrnál szálltam meg, vasárnap reggel együtt mentünk a cigány kápolnába a reggeli 1/2 8 órai liturgiára. Nagy hatással volt rám a két oszlopsorával monumentálisnak ható kicsinyke épület belső tere, amit a zsúfolásig megtöltő cigányok mélyen átélt éneke szinte az egekig repített. Az egyes részeket kis (olykor 7 éves) gyerekek énekelték. A liturgia nyelve nagyjából cigány volt.

A mise után a fényképezést használtam eszközül kapcsolatteremtésre, sok felvételt készítettem a kápolnakertben, amelyek másolatait később ígéretem szerint meg is küldtem Hodászra. A férfiak szövetnadrágban, öltönyben voltak, az asszonyok 30 év feletti korosztálya a hagyományos szoknyában, fejkendősen. A fiatal lányok-asszonyok viszont modern ruhákban, amelyeket a „papbácsi” kéregetett össze nekik, s amelyek úgy váltak cigányossá, hogy olyan színkombinációkban válogatták őket össze, ahogy egy nem-cigány soha sem tette volna. Elém állt egy eleven eszű 11 éves kislány is, Babusa. Tulajdonképpen Violának hívják - a cigányok szeretik a lágy, v, l, m, k mássalhangzós neveket -, de mint a legtöbb cigánynak Hodászon, volt egy, a papjuktól kapott ragadványneve is, amit ténylegesen használtak. Okos, bátor tekintettel nézett rám a szép arcú kislány - a hodászi cigányok csaknem kivétel nélkül igen szép emberek -- és pergő nyelvvel kezdett társalgásba. S ez a beszélgetés elindított egy olyan kapcsolatot, amelynek máig sincs -- és remélem, soha nem is lesz -- vége. A fehér ruhás Babusa lóbálta a kezében a „mirilinkét”, a rózsafüzért, és nyelvét úgy forgatta, mint éles kardot, belerajzolva a jövőbe elképzelését az életről: szakítani az elmaradottsággal. Csak figyeltem ezt az apró amazont: amit ott hallottam tőle, azt később komolyan is vette. Küzdelemben is volt bőven része, ennek megfelelően csatavesztésben is, mint minden női (és férfi) katonának. Meghívott magukhoz, hogy megmutassa, nekik már téglaházuk van. Meglátogattam őket a szoba-konyhás Cs-lakásban a Vörösmarty utcában, majd látogatást tettem három másik családnál is. Hát

igen, ők voltak akkor az arisztokrácia a hodászi cigányok között. A többség még vályogkalibákban lakott, de legalább nem földbe ásott gödörben. Az „arisztokraták” téglaháza sem forgott kacsalábon: három-négy cementpadlós, meszelt falú helyiségből állt, villanyvilágítással ugyan, de minden egyéb közmű nélkül. Vízet száz méterekről az utcai nyomókutakról lehetett hozni. A népes család szorongott a kevéske négyzetméteren. „Cs” lakás volt, „csökkentett” komfortfokozatú, „csigány” lakás. A végén Babusa elkísért a görög katolikus magyar templomba, hogy megvárjuk a nagymise végén a „papbácsit”. Várakozás közben javaslatára megmutattam, hogyan kell imádkozni a rózsafüzért. Lekuporodtunk egymás mellé a sövényhez és elmondtunk egy tizedet. Nem többet, mert nem tartotta eléggé érdekesnek.

A hodászi első kirándulásról emelkedett lélekkel, lelkesen tértem haza, Sója Miklós tanítványának szegődve. A magam városmajori plébániáján az egyházi képviselő-testület tagja, (később világi elnöke) voltam, s mint ilyen, szeptember 23-án az ifjúsági és felnőtt katekézis résztvevőinek vetített képes beszámolót tartottam, a magnetofonon felvett liturgia részleteivel is illusztrálva. Nagy volt az érdeklődés. Határozat született, hogy a hodásziakat a mi Karitásunk rendszeres ruhaküldeményekkel fogja támogatni.

Néhány év telt el így, a kapcsolat köztünk és Hodász közt a rendszeres ruhaküldemények voltak.

V.

Elkezdődött egy levelezéses kapcsolat Babussal. 1981-ben végezte az általánost, meghívott a ballagásra, de nem tudtam elmenni. Közben Sója Miklós parochust a gyenge szervezetét felőrlő sok évtizedes kemény munka nyugdíjba kényszerítette. Utóda, a fiatal Mosolygó Béla lelkesen és a legnagyobb jóakarattal lépett a helyébe, de mindenki azt várta tőle, hogy mindenben ott folytassa, ahol elődje abbahagyta, egycsapásra tudjon cigányul és rendelkezék azokkal a különleges karizmákkal, amelyekkel az elődje. Azaz nem vártak tőle egyebet cigány hívei, mint a lehetetlent. Tizenkét éves itteni szolgálata így nem volt más, mint vesszőfutás, miközben hívei is csalódottak voltak.

Babus a leveleiben sorra panaszkolt, hogy - mint a többi társnőit - férjhez akarják adni, mert cigány felfogás szerint 13 év felett a lány már vénlány, pedig ő előbb valamint tanulni szeretne. 1982 őszétől Nyíregyházán kezdett tanulni egy szakközépiskolában.

Szeptember 11-én érkeztem Hodászra másodszor; most feleségemmel, Ildikóval és öt gyerekem közül a két legnagyobbal; most szálltam meg életemben először cigányoknál. A már ismert szobakonyhás lakásban egyébként kilencen laktak: Most a következőképpen szálltunk meg: a konyhában mi, a szobában ők, összesen tizenhároman, egymás

hegyén-hátán, de nagy szeretetben. Eszter különösen a szívünkbe zárt minket: hosszú szép cigány-áldást mondott ránk őszinte jó szívvel.

Az alvás jól esett, de az étkezéssel nehézségek voltak. A nyárvégi nagy melegben erősen érezhető volt a ház mellé épített disznóól szaga, az ételeken legyek sétáltak, a tisztaságról való felfogásunk teljesen eltért egymástól. Itt nem volt más tenni, mint átugrani egy óriási szakadékot a két világ között: ahhoz, hogy egymáshoz közeledjünk, más út nem vezetett.

A látogatás alkalma a híres pócsi búcsú volt. Babusékkal és másokkal másnap, vasárnap reggel külön buszba szálltunk és zarándokénekeket énekelve értünk Máriapócsra, ahol 8 órakor kezdődött a cigány liturgia Mosolygó Béla vezetésével. Utána örömmel vegyültünk el a sokadalomban a giccsárosok, fülbemászó zenék és körhinták világában.

VI.

Az események ettől kezdve felgyorsultak. Babusék többször is felkerestek minket. Babus és Bernadett lányom barátnők lettek, bizsukat, egyebeket cseréltek. Efféle fiatalokban még alig van beléjük kövesedett előítélet, fenntartás, nyitott szívvel fordultak egymás felé. De mégis meg kellett itt tenni egy lépést: megérteni, hogy addig még nem fogadtam el valakit velem egyenlőnek, amíg csak adni akarok neki, amíg mindig csak igent mondok. Az egyenlőség ott kezdődik, ha tudok elfogadni, sőt kérni is tőle s ha tudok nemet is mondani. Az, amikor Bernadett elfogadott Babustól, vagy ha bizonyos esetekben nemet mondott neki: ez volt az egyenlőség pillanata.

A pap-változással a küldemények küldésének rendje is megváltozott. Többé már nem plébánia küldte plébániának, hanem mi adtuk meg Babusék és mások címét olyan ismerőseinknek, akiknek felesleges ruhájuk volt és el akarták ajándékozni. Gyakran fordultak levélben vagy személyesen konkrét kérésekkel hozzánk, amelyeknek igyekeztünk eleget tenni. Éveken át mentek (és mennek) hónapról-hónapra kartondobozok, zsákok tele ruhaneművel. Olykor személyesen jöttek el hozzánk értük, - de mindig csak az asszonyok, mert a cipelés egy cigány férfihoz méltatlan. Emlékszem, egyszer Eszter néni és Iboly annyi ruhát kaptak, hogy nem tudták elvinni. Feleségem vitte a harmadik batyut utánuk az autóbuszig. Ezt a jelenetet nem lehet elfelejteni.

Az adás bennük is adást váltott ki, ami a cigány társadalom hagyományos vagyonszociális közösségében egészen természetes. A felesleges ruhákat továbbadták, olykor a nem feleslegeseket is. Feleségem egyszer egy igen szép kabátját adta oda egyiküknek, mert nem volt neki. Amikor valamivel később megláttuk egy másik, nekünk idegen cigány asszonyon, először csalódottságot éreztünk, majd megértettük, hogy ő is csak azt tette, amit mi: valami olyat adott tovább, ami neki is nagyon kellett. De mi is

kaptunk ajándékokat: almát, uborkát, amit ők „tallóztak”, amikor az idénymunka végén, amire felvették őket, a kint maradt termésből ők is vihettek haza maguknak.

VII.

1984 elején néhány hónapra Babusék családotól felköltöztek. Az asszonyok különféle helyeken munkát vállaltak, így együtt lehettek a férfiakkal, akik éveken át itt dolgoztak segédmunkásként hol ennél, hol annál a vállalatnál és különféle munkásszállásokon laktak: a Venyigén, vagy házaknál bérelt albérleteken. A Lakatosok, a Rézművesek és a többiek szorgalmasan indultak el hazulról, álmosan a hétfői hajnalokon és érkeztek haza pénteken nótázva, fiaskókat lóbálva a „fekete vonattal”. A múlt században őseik még valóban fémművesek voltak: vasalatot, lószerszámot, csengettyűt készítettek, a társadalom nélkülözhetetlen tagjaiként, rangot kapva a szakismerettől, amíg aztán az ipari forradalom ezt feleslegessé nem tette, segédmunkás-sorba taszítva őket. Gyökerük egyedül a hagyományban volt, s ez a gyökerük elszakadt. Az Indiából eredő kasztrendszer szellemében egy törzs csak egyféle foglalkozást űzött. A zenész cigányoknak nem ártott az ipar, a kupeczek pedig használt cikk-, végül régiség-kereskedőkké válva, kialakították azt a cigány réteget, amelynek tagjai kilónyi aranyat hordanak magukon láncban, gyűrűben, karkötőben. A hodászi cigányok közben egész héten szenvedtek a család szétszakítottóságától, s most azt remélte Babus családja, hogy találtak valami megoldást. Babus gyakran jött el hozzánk, hol egyik, hol másik testvérével, rokonával.

Eddig a cigányokkal való kapcsolatomban, mint ekkorra megértettem, az evangéliumi szemléleten kívül volt azért egy jó adag romantika és kalandkedvelés is. Talán meg is volt ennek a szerepe, a haszna, mert segített a döntésekben. Mostanra viszont beláttam, hogy ezeket a szempontokat igyekezniem kell félretenni. Csakis a felebarátot kell bennük látnom.

A történetnek ma sincs vége. Új személyek kapcsolódnak be; a helyszínek, a hangsúlyok áthelyeződnek. Családunk szerepe valószínűleg csökken, de maga a cigány-magyar kapcsolat egészen biztosan erősödik szabolicsi-szatmári barátaink és köztünk. Kapcsolatok létesítése és erősítése: ezt tudják tenni legfőként a magyarok a cigányokért és a cigányok a magyarokért. Egyik ember a másikért.

KÖLCSÖNÖSSÉG

(F. János, Budapest: Kölcsönösség és integráció. Új Város, 2000, 12. 2-5. old.)

Nemrég mind a fővárosi levélszekrényekbe reklámanyagként rendszeresen bedobott Budapesti Újságban, mind a Magyar Nemzet napilapban ismertették a Roma Polgári Tömörülés teljesen új szemléletű programját a cigány lakosság helyzetének javítására. Ez nem tartalmaz intelmeket a cigányság „másságának toleranciájára”, ugyanakkor nem is igényli magukat feladó beolvadásukat a többségi társadalomba. Nem is nagy erőfeszítésekkel, áldozatokkal járó jótékonykodásra buzdít, amely révén végül mindenki neheztelni fog a romákra, s is a nem romákra, akik azzal alázzák meg őket, hogy feltételezik, hogy csak kapni tudnak, adni nem.

A Roma Polgári Tömörülés e helyett részletesen elemzi a cigányság eltanulandó értékeit, így a népességnövekedést, a túlélési stratégiák alapos ismeretét, a stressztűrő képességet, a családszeretetet, a család és a közösség szerepének értékelését, a közös kultúra ápolását, a hagyományőrzést, a feltétel nélküli hitéletet és a természet közelségének megtartását. Megállapítja, hogy kölcsönösség nélkül nincs integráció:

„A gyereknevelésben, a háztartási, baráti, munkahelyi kapcsolatokban megfigyelhető, hogy aki csak kapja, de viszonzásként nem tud adni semmit, elidegenedik, mert úgy érzi, hogy benne nincsenek értékes tulajdonságok, képességek, s hogy a másik az adományokért cserében nem vár mást, csak feltétel nélküli engedelmisséget.”

E ponton több gondolat is felvetődik bennem. Az egyik Sója Miklós néhai hodászi görög katolikus párókus esete, aki úgy tudta cigány híveinek átadni kereszténységét, hogy előbb ő tanult meg tőlük valamit, nevezetesen a cigány nyelvet — holott tudtak volna magyarul is beszélni egymással. Aztán egy lelkiismeret-vizsgálat, hogy abban a számos esetben, amikor úgy éreztem, hogy jótetteimért nem kaptam valakitől viszontszeretetet, talán az én tetteim szeretet-indítékában lehetett valami hiba. Mert ugyan azt nem szabad elvárunk, hogy amit másnak teszünk, azt vissza is kapjuk tőle, ugyanakkor azonban el kell tudnunk fogadni azt, amit viszontszeretettől ő kínál fel, ami többnyire valami egészen más, sőt esetleg úgy gondoljuk, hogy arra egyáltalán nincs is szükségünk.

Gyakran kínáljuk fel másoknak a kereszténység általunk felismert útjának értékeit lelkes rábeszéléssel, és érünk el csekély eredményt ahelyett, hogy a kereszténység lényegét tapasztaltatnánk meg az illetővel, azt, ami szentháromságos mintára, a személyek kölcsönös önjajándékozásában valósul meg.

Ez a szeretet pedig nincs párbeszéd, kölcsönösség, a másik egyenlőségének elismerése nélkül. Vagy amint a Roma Polgári Tömörülés hirdeti:

„Kölcsönösség nélkül nincs integráció”

LELKET EURÓPÁNAK

COMUNIONE E LIBERAZIONE

(id. Frivaldszky János: Comunione e Liberazione. Új Város, 2004. 3. 10-11. old.)

A magyar egyházban számos mozgalom és egyházi közösség virágzik. Ezeket a Szentlélek hívta életre korunkban, hogy sajátos ajándékaikkal a krisztusi élet és küldetés hordozói legyenek a világban.

Hogyan is ne emlékeznénk, akik 1998 Pünkösdjén ott voltunk a lelkeségi mozgalmak és új közösségek találkozáján a római szent Péter téren, vagy a tévében láttuk, *don Giussani* magas, törekeny, lila szegélyes reverendás alakjára? A *Comunione e Liberazione* (CL, ejtsd csielle) alapítója egyike volt annak a négynek, -- *Chiaraval*, a Bárka Közösség valamint a Neokatekumenális Út alapítóival együtt -- akik a Szentatya kérésére a több százezer résztvevő előtt elmondták tanúságtételüket. Ő ezt abból az igéből kiindulva tette, amely életének meghatározója volt: „Mi az ember, hogy megemlékezel róla, az ember fia, hogy gondot viselsz rá?” (Zsolt. 8.)

*Luigi Giussani*nak eredetileg ugyanúgy nem állt szándékában mozgalmat vagy valami előre kigondolt tervet megvalósítani, mint ahogy *Chiarának* sem. *Jelenlétével* P. Giussani egyszerűen Jézus keresését hozta be 1954-ben abba az állami, vallásilag liberális iskolába, ahol hittant tanított. Amikor – a marxizmus előretörésekor – a kereszténységet hajlamosak voltak dajkamesének tekinteni, e hittanár az egyetemista fiatalokhoz a kereszténységről, Krisztusról a tárgyhoz méltó, igényes, tudományos nyelvezettel szólt. Ők pedig nemcsak azért feleltek meg e kihívásnak, mert ebben egy értelmet megdolgoztató kaland várta őket, hanem egy olyan, fiatalokból álló, krisztusi, baráti *közösség* is, amelynek hatása *szabadságot adott*. Erről a két szóról nevezték el jóval később – nem véletlenül – CL-nek ezt az egyre szélesebb körűvé váló mozgalmat. „Ha Isten emberré lett, és közli magát velünk, akkor te és én egy vagyunk. Köztem és közted, idegenek közt megszűnt az idegenség” – hangoztatta P. Giussani.

Ennek a személyek közti egységnek a valósága érintette meg *Németh Tamást* és feleségét *Edinát*, amikor egy igazi közösség után sóvárogva Olaszországba utaztak lelki vezetőjük tanácsára. „Nagy hatást gyakorolt ránk az a feltétel nélküli elfogadás, amit ott megtapasztaltunk” -- mondják.

Tamáséknál ezt élem át én is. Vagy három éve ismerem őt, egy darabig együtt is dolgoztunk. Építészirodájában is ugyanez a felszabadító barátság légköre uralkodik. Megbízik fiatal munkatársaiban, önálló

feladatokat ad nekik. Egyszerre elkötelezett a munkában, ugyanakkor szabad is tőle: Fontosnak tarja, hogy minden este együtt vacsorázzék családjával.

Tekintélyes megbízói körük van, igen sok jelentős munkájuk valósult meg, ám megélték nehéz pillanatokat is. Amikor a megbízó csödbement és nem fizetett az elvégzett munkáért, vagy amikor egy munkának, amelynek első fázisában becsülettel helytálltak, második fázisát már nem ők kapták meg. *Tamás* derűjén, nyílt, másokat befogadni kész mosolyán mindez alig változtatott. Mint mondja, „életünknek mindig egynek kell lennie, akármi is történik velünk, vagy akármit is teszünk. Ugyanaz az értéke mindennek, akár imádkozunk, akár tanulunk, akár dolgozunk, akár étkezünk, szórakozunk, vagy éppen *ökörködünk*.” Ezt *Edina* is megerősíti: „Számomra ugyanannyit ér a háztartásban és a családban végzett munka, mint a férjemnek az övé.” Persze, most, hogy a gyerekek már nagyobbak, van több ideje a mozgalommal is foglalkozni, például fordításokat készít folyóiratuk, a *Nyomaink* részére, sőt, részt vesz annak szerkesztésében is.

Nagy kérdés volt számomra, hogy *don Giussani* rendkívül nehéz írásai hogyan lehetnek egy ennyire széleskörű mozgalom táplálói, hiszen ennek most már nemcsak szellemileg megfelelően felkészült egyetemisták a résztvevői, hanem tanulatlan emberek is. *Tamásék* megadják a választ: Ezeket az írásokat nemcsak egyénileg, hanem közösségileg is tanulmányozzák, még hozzá úgy, hogy mindig megvizsgálják saját életüket tapasztalataik fényében: Mennyire felel meg annak, amiről *Giussani* ír? „Például, amikor arról olvasunk, hogy az egyházat nem szabad szolgáltatást nyújtó szervezetnek tekinteni, arról beszélgettünk, milyen sokszor elvárjuk mi is ezeket a szolgáltatásokat: Akkor kereszteljük a gyermekemet, amikor én szeretném, a nekem megfelelő pap misézzen, természetesen a legmegfelelőbb időpontokban. Vagy máskor, – *don Giussanira* hivatkozva, aki szerint jelenlétünk nem lehet *reagáló* jelenlét, – olasz barátaink vigasztaltak meg, hogy ne *görcsöljünk*, hogy a *CL* itt Magyarországon nem annyira fejlett mint egyik-másik idegen országban. Nem *másokat* kell figyelniük, hanem saját énünkből kiindulnunk.”

Időközben eljön az esti ima ideje, összegyűlnek a gyerekek is az égő gyertya körül. A már serdülő mosolygós *Panni*, aki azért nem bánna, ha az öccsök közt legalább egy hűg is volna; a szintén serdülő *Máté*, öbenne a szülők – akik úgy látszik, elbírnák a kritikát – értékelik az őszinteséget; *Balázs*, aki éppen ma kapott komoly zeneiskolai elismerést trombitajátékáért; végül a mamájához odabújó *Sebestyén*, aki úgy írja le neki náthájának és arcüreggyulladásának tüneteit, hogy „fülem és orrom egy-egy város, amelyeket út köt össze, amin közlekednek.”

A hagyományos szövegű ima után ki-ki egyénileg is hálát ad az elmúlt nap eseményeiért, majd éneklünk. „Nagyon szeretjük az éneket, mert

közösséget teremt, és különösen a válaszos formájú imákat, mert ezzel azt tanuljuk, ahogyan válaszolunk Isten hívására ” – mondja *Edina*.

A *CL*-t nemcsak a Szentatya értékeli nagyra, de bíboros érsekünk, *Dr. Erdő Péter* is, aki évek óta áll baráti kapcsolatban a mozgalom tagjaival. Teológia-professzorként komoly, értelmileg is megalapozott hitüket emeli ki, valamint a mozgalom karizmáját meghatározó valóságérzéklet, amely nem enged az élmények hajszolásának. Istent a *CL* tagjai ugyanis nem a annyira a lelkiekben, mint inkább a kézzel fogható valóságban találják meg.

Sajátjuknak érzik a társadalom világát. Az évenként, augusztusban megrendezett *Meeting* (azaz *Találkozó*) Riminiben Olaszországnak egyik legnagyobb szabású kulturális, politikai, természettudományos, teológiai, technikai, gasztronómiai, sport, stb. eseménye, amelyen tízezrek vesznek részt a számtalan előadáson, versenyen, tanúságtételen, termék-, könyv- és filmbemutatóon, kerekasztal-beszélgetésen, kiállításon.

„A Lét szeretet. Akkor érezzük magunkat boldognak, főszereplőnek, amikor a szeretet meglepetése vesz körül minket. Hogy ezt átélhessük, dolgoznunk kell” -- vallják a *CL* tagjai. Ezért hozták létre az *Alkotók Társasága Egyesületet* hazánkban is; egy olyan szövetkezést, amelyben a felelősség megosztása, a közös fellépés révén a költségek csökkentése a résztvevők barátságát, kibontakozását segíti, különös tekintettel azokra, akik mások javára nem nyereségérdekelt tevékenységet végeznek.

Mit tapasztalunk, ha egy olyan közösséggel találkozunk, mint amilyen a *CL* is? Azt a Szentlelket, aki képes arra, hogy *lelket adjon Európának* - ami a Szentatya egyik legaktuálisabb kívánsága.

SCHÖNSTATTI CSALÁDOK

(id. Frivaldszky János: Schönstatti Családok Magyarországon. Képmás, 2004. július, 22.)

Derűs jókedvű házaspárok, befogadó családi légkör, életrevaló gyerekek. Ki ne vágya erre? Mindez egy hétköznapi, gyakorlati életszentség gyümölcse.

Egy Rajna menti város Schönstatt nevű fiúkollégiumi közössége és spirituálisuk, *P. Kentenich József* szerzetes 1914. október 18-án Máriával szeretetszövetséget kötött. E szeretetszövetség nemcsak az ő számukra vált új kegyelmi erőforrássá, hanem ezrek – mindenfajta életállapotú, életkorú férfiak, nők – számára is, akik az elmúlt 90 év alatt a világ minden részén ehhez a szövetséghez csatlakoztak. Hozzánk 1983-ban jutott el e közösség család-ága.

E családok megtapasztalják a Gondviselést, amelyre Mária közbenjárásával hagyatkoznak. *Bartos Gellért* így beszél erről: „Feleségem, Ágota szüleinél laktunk három gyermekünkkel. A gyerekek esténként kitartóan imádkoztak egy olyan lakásért, amelynek kertjében van szánkózáshoz lejtő, focizáshoz vízszintes tér, valamint egy patak is a kert végében. S egy kistestvérért is.” Az eltelt 3 év alatt mindez megtlett. Kishúgukért a két báty rajong. Az egyszerűségében is mutatós 170 m²-es családi ház Mányban éppen beköltözés előtt áll. „Jót és jól – tanultuk a mozgalomban” – mondja Gellért, aki „főfoglalkozásban” építette a házat. Ágota köztisztviselő, egyáltalán nem milliomosok. „A gondviselés családbarát jogszabályok, rokonok, barátok pénzbeli és természetbeni segítségével jött el hozzánk. Gellért sokat volt távol a házépítés miatt, de lélekben mindig vele voltam.” „Én viszont, ha valamit be kellett szereznem, mindig arra gondoltam, hogy tetszene-e Ágotának. Akármennyire sürgető is volt a házépítés, a vasárnapot mindig megtartottuk.”

A házépítésnél is fontosabb a házasság építése. A házastársi beszélgetésekre, amelyeket hetente tartanak, nagy súlyt helyeznek, ezzel tartják karban házasságukat. Tudatosan szentelnek neki időt, háttérbe szorítva a felesleges pótcselekvéseket, nagyon megválogatva azt is, hogy mit néznek a tévében. E beszélgetéseken kicserélik gondolataikat, érzéseiket. „Elhívjuk magunkhoz Máriát, hogy megszülessen kettőnk közt Jézus, ígérete szerint: 'Ahol ketten vagy hárman együtt vannak az én nevemben, ott vagyok köztük.'” Életfelfogásuk pozitív. „Nehézségeinket és fájdalmainkat felajánljuk a Szűzanyának, ezt ő szeretetté tudja változtatni. Így lehet köztünk Jézus. Házastársam a maga emberségében az én szentté válásom eszköze.”

Ugyanez a tapasztalata a hatgyerekes pedagógus házaspárnak, *Magyarkúti Józsefnek és Juditnak* is, bár nekik – mint mondják – eddig nem voltak nehézségeik. Ám számítanak ilyenekre. „Akit Isten szeret, megpróbál.” A gyerekek ugyanolyan nyitottak, derűsek, mint Bartoséknál. „Erős gyerekeket akarunk nevelni, hogy ellent tudjanak állni a tömegtársadalom nyomásának; nincs semmi kényeztetés.”

A társadalom keresztény átalakítására apostoli küldetéstudatot éreznek. „Az egyház számomra a templomból kilépve kezdődik” – vallja Judit. A köztük lévő szeretet légkörében fordulnak ismerőseik felé, s meghívják őket találkozóikra. A házaspárok szeretete kapcsolja a családok találkozóit egyetlen nagy családdá. „Mi is ennek a légkörnek a hatására csatlakoztunk a Schönstatthoz. A szabad, elfogadó légkör minket is elfogadóvá tett.” Lelkiségük fontos alapelve, hogy semmit nem „kell,” de mindent szabad.

„Együtt teszünk mindent Judittal. Ha a plébánosunk megkér valamire, azt válaszolom, hogy előbb megkérdem feleségemet, s ha beleegyezik, együtt csináljuk. Én a plébánián, ő otthon, de lélekben együtt.” A dolog természete szerint eltérők a feladataik. „Jóska mer engem jó édesanyának látni, én is mertem őt nagynak látni a házépítésben.” A férj szája sarkában egy mosoly villan meg. Hát igen, akit nagynak mernek látni, az előbb-utóbb mer nagynak lenni.

Magyarkútiéknak nemsokára házi szentélyük lesz, már kitűzték a felszentelés napját. Már csaknem 100 ilyen, a schönstatti Mária-kápolnát megjelenítő családi szentély van Magyarországon. Mindegyik egy-egy kis Mária-kegyhely. Bárcsak annyi lenne belőlük, amennyit Mária szeretne...

HÁZAS HÉTVÉGE

(id. Frivaldszky János: A Mennysország előszobája. Képmás, 2004. június, 19. old.)

Álmuk minden házasság s az egész világ megújítása. – A szeretet: döntés. – Az egységre törekszenek, nem a boldogságra, – s az egység által lesznek boldogok.

Egyetlen hétvégén megtanulhatják a házastársak annak a technikáját, hogy hogyan fejezzék ki érzéseiket, gondolataikat, s átélhetik ennek felszabadító élményét – vélte egy spanyol pap, *Gabriel Calvo*. Az ő kezdeményezésére, született meg a Házás Hétfége mozgalom 1960-as években. – Megélik, hogy értékesek, mert Isten nem teremt selejtet: önmagukat s a másikat ajándéknak tekinthetik. S mert minden párbeszéd a Szentháromságban gyökerezik, megértik, hogy a házasságban a Szentháromság belső életének a misztikája működik, Jézus köztük való jelenlétével együtt.

Bár a Házás Hétfége (HH) továbbfejlesztője egy amerikai jezsuita, *Chuck Gallagher* és a az egész világra kiterjed, távol áll tőlük a globalizmus, az egyen-bézból-sapka. Hazánkban 20 éve vannak jelen, ezt ünnepelték április 17-én. A programra érkező 1100 résztvevőt a „Tavaszi szél vizet áraszt, minden madár társat választ” dallama hívja a terembe – helyhez, alkalomhoz és évszakhoz illően.

Horváth Ágnes SJC testvér a párbeszéd örömről szól: „Egy rendtársam is részt vesz a Hétfégében. Összeköt bennünket a mély lelki párbeszédnek izgalma. Van szertartása, mint az ünnepeknek: amikor elakadok, elbátortalanodom – megbeszélem vele, és továbbléphetek.”

Mindenkinél egy füzet. Nem lelki szuvenírokat gyűjtenek maguknak, érzéseikről bele egymásnak, – úgy mint otthon is. Máskor kis csoportokba rendeződnek, s megosztják egymással e „gyöngyeiket.” A feltett kérdés mindig ez: „Hogyan érzed magadat” (valamely dolog kapcsán)? Érzésekkel pedig nem lehet vitatkozni.

Sorban hangzanak el a tanúságtételek. Mindenekelőtt a házásoké. *Szokmáry Kamilla*, – aki férjével, *Andrással* és *Blanckenstein György* atyával országos felelős – ezt mondja: „Ez a nap a mennyország előszobája. Meg tudjuk változtatni a világot.”

Sok a pap a teremben, köztük *Bíró László* és *Mayer Mihály* püspökök, akik a misét koncelebrálják. *Seregély István* érsek rendkívül elismerően üdvözli a jelenlévőket.

Isten magához hasonlónak, szeretetkapcsolatban élőnek, „férfinak és nőnek teremtette” az embert. (Ter 1,26-28a), s az egyház mintája és

gyökere is a házasság. (Ef. 5,21-33) A HH ezért a „szövetségben” élők mozgalma. Megerősíti mind a házasság, mind az egyházi rend szentségét. Benne a papok és szerzetesek nem vezetők, hanem résztvevők.

Szauer Miklós adai és *Papellás István* nagykárolyi plébánosok álma, hogy ne csak híveik, de a szerb és román ortodox párok és atyák is megnyíljanak az elkötelezett életnek.

Hanna és Wolfgang Mandlnak, s *Reinhold Ettl* atyának Ausztriából, akik annak idején a HH-ét elhozták, ez az üzenete a magyar közösséghez: „Fontosak vagytok Európának., több életet hoztok oda. Az EU-ban azt szeretnénk megélni, amit a Hétvégéken, ahol a szeretet nyelvét beszéltek. Amint kibékülnek házaspárok, kibékülhetnek népek is. Európának szívre van szüksége.”

A pápának is ez az álma: „Lelket Európának!”

Igen, a Szeretet Lelkét...

REGNUM CHRISTI

(id. Frivaldszky János: Jöjjön el a Te országod! Familia, 2004. december, 29.)

A Miatyánk e mondata a Krisztus Országga (Regnum Christi) katolikus apostoli mozgalomnak evangéliumi jelszava. „Katonái” a Krisztus-légió (Legio Christi) szerzetespapjai. Alapítójuk a még élő mexikói Marcial Maciel, akinek akkor született meg papi hivatása, amikor hazájában a nagy vallásüldözés idején kisleányként tanúja volt plébánosuk nyilvános akasztásának.

Ismerősöm, *Puskás Balázs* húgán keresztül kapott meghívást egy római lelkigyakorlatra. Amit ott látott -- boldog, megvalósult életet élő szerzetespapok impozáns seregét -- azonnali döntést ébresztett benne a mozgalmukban való fogadalmas elköteleződésre. Befejezte a jogot, Mexikóba küldték, majd az USA-ba. Most Rómában dolgozik, az alapító mellett.

Szüleite - hívő katolikusok - váratlanul érte egyetlen fiuk döntése. Édesanyja, akit sokan lelki könyveik szerzőjeként Horváth Mária néven ismernek, ezt mondja: „Már születése előtt felajánlottam Krisztusnak. Azt szerettem volna, ha mint én, a Fokoláre lelkiségében találna otthonra. Ám éppen e lelkiség segített: 'Szeresd felebarátod mozgalmát, mint önmagadét' -- s ezzel azonosulva örülök céljainak.”

Benkóczy Zoltán színművésznek mindhárom fia ezt az utat követi. „Amikor tizenéves fiunk egy római lelkigyakorlaton döntött, aggódtunk. Aztán öccsei is követték, mi pedig rájöttünk, hogy nem lehetünk tovább csupán vasárnapi keresztények, s csatlakoztunk.” Feleségének, Katalin asszonynak ragyog az arca fiaira gondolva, közben potyognak a könnyei. Sírni a győztesnek igenis szabad.

John Simoneau diakónus, a három itt élő légiós egyike detroitit. Gyerekként kapta hivatását, akárcsak az alapító, s mások is. Őt s a többiekét látva nem csodálom, hogy serdülők életre szólóan belépnek egy ilyen jézusi légióba. Nyilvánvaló, hogy mindez valóban része az alapító karizmájának. Hogy mi minden része még, abból csak szemezgetni vagyok képes: „Mindig csak jót szabad mondani másról. Ha azt akarjuk, hogy rajtunk segítsenek, nekünk kell másokon segítenünk.” A rászoruló felé „kinyújtott kéz” kívánnak lenni, ezért sorra hoznak létre szociális és oktatási műveket. De honnan veszik mindehhez a szükséges pénzt? „A gazdagok megtérítésének az a módja, hogy addig kérünk tőlük adományokat, újra és újra, amíg végül meg nem térnek. Vannak köztünk olyanok, akiknek kifejezetten ez a feladata.” Jézus kereszthalálára minden nagyhéten passiójátékkal

emlékeznek a budai Várhegyen. „Mel Gibson Passiójának szakértői háttérét a jezsuiták és mi, légiósok szolgáltattuk. Ez ott állt kiírva a stáblistán is.”

A budai Fő utcai iskolát néhány éve ők vették szárnyuk alá. *Tóth Gábor* igazgató lelkeségük támogatója: „Integrált iskola kívánunk lenni, nemcsak oktatni, de nevelni is, a lelki háttérrel is megadva. Nem az elitképzés az első, mindenkit integrálni akarunk. Most vettünk fel két vak gyereket. Vizsgáljuk, akár csak a többieket. Fontos szerepük van a többiek érzékennyé tételében.” Összefutok az egyikükkel. Nem állhatom meg, bemutatkozom, s elújságolom neki, amit most hallottam róla.

HIT ÉS FÉNY

(id. Frivaldszky János: Hit és fény (Képmás, 2004. szeptember , 56. old.)

Az értelmi fogyatékosokat, e legszegényebbeket a társadalom lesajnálja, olykor már az anyaméhben pusztulásra ítéli, jobb esetben „tolerálja”, vannak viszont olyanok, akik szerint „igazi áldást jelent a közeliükben lenni”.

Jean Vanier és Marie-Hélène Mathieu 1971-ben Lourdes-ban értelmi fogyatékos gyermekek, szüleik és őket segítő barátok számára megalapította a *Hit és Fény* mozgalmat, a rendszeresen találkozó 20-30 fős közösségeket. Ma 72 országban 1310 ilyen közösség van, hazánkban 22. A sérültek, mint mondják, „segítenek felismerni és felvállalni fogyatékoságainkat, fájdalmainkat, sérültségünket, kapcsok Isten és az egészségesek között.” Júliusban *Neszmélyen* nyaralt a mozgalom váci közössége.

A 17 fős csapat egyik fele meggyet szed a kertben, a másik fele gyurmafigurákat készít vagy gyöngymozaikot rak ki. Sérültek, segítők és egy szülő, aki az eddigi összes táborban lelkesen részt vett: *Tóth Istvánné Erzsike*. Felnőtt fiával, *Istvánnal* van itt, aki mozgáskorlátozott is. „Szinte szárnyalok! – mondja. – Minden hasonló helyzetben lévő szülőnek csak azt üzenhetem: Ne zárjátok intézetbe gyerekeiteket!” Az ebédnél többeknek felaprítja a húst. Egy segítőnek, *Gyombolai Vicának* is, akit egy közösségi kirándulásnál baleset ért, s most nem tudja használni kezeit.

„Az olyan segítők, akik együtt járnak, mintát adnak egyúttal a szépen megélt férfi-nő kapcsolatra is” – meséli egyikük, amikor az ebéd végére megérkezik a *Lengyel* házaspár 6 hónapos *Pannijukkal*. „Amíg együtt jártunk – mondja *Gábor* –, a közösségben nem egymással foglalkoztunk, hanem kinyíltunk az egész közösségre.” Felesége, *Karla* a kérdést, hogy miben gazdagítják őket a sérültek, túl érdek-elvűnek találja: „Igen, itt kölcsönösen adunk és kapunk, de nem ez a fontos, hanem az, hogy együtt vagyunk.” *Kovács Zsolt*, a közösség felelőse úgy véli, az álarcmentes, hiteles, őszinte viselkedést tanulják a sérültektől. „A közösség pedig az egymásra-figyelés iskolája. Tudnunk kell mindig jól reagálni.”

Bognár Brigitta fiatal tanítónő, nemzeti felelős is ezt emeli ki: „Én egyedülálló vagyok, ezért ez a közösség ad számomra lehetőséget, hogy másokhoz alkalmazkodjak. Az egységet éljük itt meg. Eltűnnek közöttünk az életkori és műveltségbeli különbségek. Sokan megtérnek itt. Itt van egy egyetemista lány, aki most áll a keresztség előtt. Került ki közülünk pap is. Több sérült itt lett elsőáldozó. A reménytelennek látszó helyzetekben a

sérültek szülei adnak erőt: látom az ő kitartásukat. A Hit és Fény az egymás sorsában, gondjaiban való osztozásról szól. A közösségek az 1%-ból meg pályázatokból szedik össze a szükséges pénzt, egyedül a váci püspök segíti rendszeresen a helyi közösséget.

Miért Hit és Fény? A fényhez kell a hit merészsége. Mi a titkuk? Jean Vanier szerint: „Az egység [...], amely azt jelenti, hogy kölcsönössé válik a szeretet. [...] Ez az egység a szövetségkötés és a kölcsönös bizalom kifejezője, mely segíti belső szabadságunk növekedését, és alkalmat ad arra, hogy találkozzunk az édes és alázatos szívű Jézussal.”

CURSILLO

(id. Frivaldszky János: Isten szeretetének kurzusai. Új Város. 2005. április. 10-12. old.)

Megtérések a befogadó szeretet megtapasztalása révén – Cursillo, egy keresztény megújulási mozgalom, amelynek távlata a szentháromságos életre nyílik.

Román Attila, a Cursillo egyik felelőse jóvoltából lehetőséget kaptam, hogy részt vegyek egy találkozójukon annak ellenére, hogy magam még nem vettem részt egy ilyen három napos, intenzív „kis kurzuson”, amit e lelkiségi mozgalom neve jelent. Ilyet 1990 óta pedig már tízezren végeztek el, azóta vannak jelen itt Magyarországon.

A rákosszentmihályi plébánia nagytermében szokatlan szobadísz fogad: Egy kifeszített, színpompás ernyő. Ugyanez a szivárvány egy mosolygó halacsán, amely a mozgalom jelvénye. Érdeklődésemre emlékeztetnek, hogy a hal az őskeresztény kor óta Krisztus jele. A szivárvány pedig egyfelől a Benne megélt örömet, másfelől a résztvevők sokféleségét jelenti.

A mozgalom őskeresztényi viszonyok közt született az 1930-as évek Spanyolországában. A kommunisták a papok és szerzetesek tömegeit ölték meg, s a pástorok nélkül maradt nyáj – egy, a compostellai híres zarándokhelyre tartott, lelkes zarándoklat után – kis csoportokban „kis kurzusokat” rendezett a kereszténység újraélesztésére. Egy elkötelezett világi, *Eduardo Bonnín* tevékenysége nyomán ebből mozgalom született. Összefoglalták a kereszténység lényegét: Az egész élet zarándokút, a kereszténység lényegében közösségi természetű, emiatt apostoli is. Minden ember csoda, a keresztény mindenkit közösségre hív, célja az egység. Mindig összhangban van a pápával és a területi egyházi hierarchiával. - S ami talán még fontosabb, nagy súlyt helyeztek mindennek tapasztalati megélésére is.

E tapasztalatra magam is szert teszek, amikor érkezéskor testvéri, mély szeretetről tanúskodó fogadtatásban részesülök. Nem sokkal később ezt *Beöthy Tamás* jezsuita atya, az illetékes püspök által kijelölt lelki vezető a teológia fényével is megvilágítja: „Amikor magunkat átadjuk a másiknak, s egyúttal készek vagyunk a másik befogadására, – s mindezt a nyíltság és közvetlenség 'meztelenségével' – egymás közt a Szentháromság életét éljük. Amikor pedig Jézust tapasztaljuk meg a közösségben, az az Ige válik valóra, hogy 'ahol ketten vagy hárman az én nevemben vannak együtt, én ott vagyok köztük.'”

Azt a sok valóságos csodát, amit maguk körül tapasztalnak, Neki tulajdonítják. Nyolc évvel ezelőtt Szendrőládról a roma *Horváth József* vett részt egy hétvégi kis kurzuson, őt azóta 250-en követték. Előbb a férfiak, majd a feleségek is. Volt, hogy a kocsmában hirdették ki annak örömét, hogy mit éltek át ebben a keresztény közösségben. Azóta a kocsmá forgalma alaposan alább hagyott. Ez alkalommal vagy húsz roma jött el, két gitárral. Énekük alapvetően járult hozzá az igazi keresztény öröm légköréhez. A közös bemutatkozáskor természetesen ők is beszámoltak életük megváltozásáról. Az egyik asszony azonban azt is el merete mondani, hogy még mindig nehezen tud másoknak megbocsátani. Ha lehet mondani, ez az őszinteség volt számomra a legnagyobb ajándék. Mert hát kinek könnyű a megbocsátás. Csak legfeljebb nem merjük bevallani. – Ha pedig valaki gondolná, hogy minden cigánynak cursillót kellene végeznie, csak azt tenném hozzá, hogy minden magyarnak is. Akkor el tudnánk fogadni őket, - egyebek közt a munkahelyekre is.

Dr. Szabó Tamás, volt miniszter elmondja, hogy a Veszprém-környéki cursillisták szeptemberben három napos gyalogos zárandoklatot tartottak a balatonalmádi Szent István kápolnától a sümegi Szűzanya-kegyhelyig. „A 90 kilométeres utat ötvenen járták végig, 4 és 72 év közti zárandokok. Egyáltalán nem sportteljesítményként, hanem Istenért. Ha valaki már nagyon fáradt volt, felajánlottuk, hogy a menet élén vigye ő a keresztet, mi meg átvettük az ő hátizsákját.” Egy cursillos közösség Várpalotán, az egykori szocialista városban 2-3 hónap alatt, újra indított egy bezárt világi iskolát, katolikus iskolaként.

Dr. Gyurkovics István régi ismerős. Fiaink osztálytársak voltak. Mélyen megindított, amikor annak idején értesültem, hogy felesége hogyan halt meg. Úgy jött érte az Úr, hogy felebarátai szolgálatában találta. Amint *Prohászka* püspököt a szószéken; *Évát*, miközben éppen cursillon látta el feladatát. Ám az Úr a hátramaradtra is gondolt: papságra hívta. Pista elképesztőnek tűnő ötletére – mert hát mit is kezdjen egy egyházmegye egy hatvan-egynéhány éves újmiséssel – *dr. Beer Miklós* püspök atya mondott igent. A személyére szabott, ám azért mégis „húzó” stúdium vizsgáinak zömén már túl van, diákonus, júniusban szentelik pappá. A teológiából sok mindent nem könyvből kell tanulnia, tudja már a szentháromságos élet tapasztalatából.

Dr. Szabó Alexandra gyermekorvos református, szeretne református cursillót létrehozni. „Azelőtt sok minden nagyon zavart a katolikus vallásban: a szentek, meg a sok 'hókuszpókusz', most mindent másképp látok.” Amikor úgy éreztem, hogy talán sikerült valamilyen értelemben nekem is „cursillistává” válni, magam is megszólított résztvevőket.

Egy fiatal hölgy elmondja, hogy fél éve volt az első cursillon. „Ahhoz a generációhoz tartozom, amelyiket nem neveltek vallásosnak. Meg

sem voltam keresztelve. Az a hétvége azonban teljesen átalakította az életemet.” Milyen értelemben? „Amikor hazajöttem, szakítottam a szerelmemmel, aki családos ember.” Megjegyeztem, hogy én nem tartozom a mozgalomhoz. „Ezt a történetet jó volna mindenkinek megismernie, mert Istenről szól. Arra kértem, hogy találkozzunk. Aztán elmondtam, hogy mit éltem meg a hétvégén, s azt is, hogy nem folytathatjuk a kapcsolatunkat. Megértett, mert jó ember, hiszen azért is szerettem bele. Már régóta éreztük, hogy kapcsolatunk nincs rendben, de nem tudtuk a megoldást. A felesége tudott rólam, de kitartott. Lehetne mondani, hogy ő győzött, de mindenki győzött, elsősorban Ő” – s felfelé mutat. Most mindketten boldogok vagyunk. Azóta már ő is végzett cursillót.” Úgy láttam, azt is megkérdezhettem, mi a családi állapota. „Elvált vagyok. Várandósságom alatti epilepsziás rohamaimat nem viselte el a férjem. Ennek 18 éve. Most, hogy Isten elég erőt adott az életem elrendezéséhez a pszichiáter felvetette, hogyha lenne elég bátorságom, fokozatosan elhagyhatnánk a gyógyszert. Igent mondtam.”

Az embernek itt elakad a szava. Mit mondhatnék? Csak azt, amit ilyenkor a cursillisták is: – ez szavuk-járása, az a esernyő is erre utal - „Pompás!” azaz spanyolul „*de colores!*”

REGINA PACIS

(id. Frivaldszky János: A Béke Királynőjének családja. Képmás, 2004. május, 24. old.)

Európa gyökerei keresztények. Az EU alapítója három hívő katolikus, akik közül legalább egy boldoggá avatás előtt áll. De mi lesz a jövője? „Lelket Európának!” - kívánja a pápa, s ebben sokat vár a modern megújulási kezdeményezésektől.

A kicsi, de roppant dinamikus Regina Pacis Közösség alapítója egy veronai házaspár, az orvos *Sandro Nottegar* és felesége, *Luisa*. Isten kegyelme nagyobb tökéletességre hívta őket. Két gyerekükkel Brazíliába költöznek, egy lepratelepre, ahová már régóta hiába vártak orvost. Ám „aki ad, annak még adnak.” Szeretetükre Isten újabb hívással válaszolt.

Sandro állandóan ostromolta az Urat. A Biblia mindig ugyanott nyílt ki: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van, add a szegényeknek és kincsed lesz a mennyekben. Aztán jöjj és kövess engem.” (Mt 19,20-21) Megértette: „A családok közössége az egységen alapszik, ami a szentháromságos élet egy jele. -- Úgy szeressük egymást, ahogyan Krisztus szeretett bennünket...”

Leányuk betegsége miatt vissza kellett térniük hazájukba. Ám *Sandro* állhatatos: „Tanúságot kell tennünk arról, hogy nemcsak a papok és a szerzetesek hivatottak az életszentségre, hanem a házások is. - Nem arra vagyunk hivatottak, hogy prédikáljunk az evangéliumról, hanem hogy megéljük azt!”

„Egységetekben van az én erőm. ... Minél inkább szeretitek egymást, annál jobban ismernek föl engem az emberek bennetek.” - tanította őket az Úr. *Luisa* így imádkozott: „Uram taníts meg engem, hogy *Sandróban* is Téged szeresselek. - Jézus, te vagy a szív, aki által a szeretet áramlik közöttünk. Én érte, ő értem és a gyerekekért.”

Sandro eladja örökségét. A rokonság megdöbben. „Mit hagytok majd gyerekeitekre?” „Életünk példáját, természetesen a továbbtanulást is. - Egy ember megtérését azon lehet lemérni, hogy mennyire mélyen nyúl a pénztárcájába. ”

Nemsokára egy fiatal házaspár is csatlakozna hozzájuk. Együttlakó közösséget akarnak alapítani, ahol a család az első helyen áll. Találnak is egy megfelelő házat, ám csak az árának hetedére volt pénzüik. A Szűzanyát kéri: „Menj és Te vedd birtokodba a házat.” Váratlan önkéntes adományokból veszik meg végül.

Ezt írják magukról: „Az ide látogatót mindig megérinti az, hogy „vegyes” közösség vagyunk, azaz férfiak és nők, szerzetesek és házások

együtt formálunk egy családot, természetesen különböző szerepekkel és életállapottal. Hivatásunk alapja és egységünk központja Krisztus.”

Hirtelen meghal *Sandro*, *Luisa* azonban folytatja a megkezdett munkát. 1990-ben egyházi jóváhagyásban részesülnek. Hírt kap a kommunista országokról, jelet kér Istentől. Egy magyar lányt ismernek meg, Budapesten nyitnak házat.

Itt egy plébánia szegényeit gondozzák. *Marta*, fogadalmat tett nővér mint előljáró; egy fiatal házaspár, *Dema és Ana*, valamint két elkötelezett laikus lány, *Agnese és Nicoletta* alkotja a közösséget. A férj brazil, a többiek olaszok. Környezetükkel -- bár nem kis nehézségek árán -- de következetesen magyarul beszélnek. Családias, nyílt, befogadó lelkület jellemző rájuk: „Teret kell adnunk a másoknak.” -- mondják.

Lelkigyakorlatokat szerveznek családoknak, fiataloknak, bevonják őket imaéletükbe. Már többen csatlakoztak a közösséghez. *Bíró László* püspök atyával az élén sokan a szívükbe zárták őket.

A belső tagok zsolozsmát, szentségimádást végeznek, kedden este és pénteken egész nap böjtölnek kenyéren sajton és teán, állva, terítetlen asztalnál. A felelős csütörtökönként megmossa társai lábát, Jézus példáját követve. Mindez forrása a másokra is kisugárzó lelki békéjüknek, örömüknek, amely által valóban a Béke Királynője közösségét alkotják.

SANT'EGIDIO

(id. Frivaldszky János: Szegény Lázár az ajtónk előtt. (Képmás, 2004. augusztus. 29. old.)

Vasárnap a misék végén idősök nyaraltatására gyűjtöttek a *Szent Egyed (Sant'Egidio) Közösség* tagjai. E fiatalok együtt nyaralnak olyanokkal, akiknek másként nincs rá módjuk, hetente látogatják őket az otthonban, akiket senki sem látogat. Karácsonykor pedig elviszik e barátaikat egy közös ünneplésre. Egy kisebb csoport a közösségből a Ferenciek téri aluljáróban és környékén élő hajléktalanokat látogatja. Különös barátságot építettek ki *L. István*nal: „Akit egyszer porig aláztak, A porig kell érte lehajolni. A méltóságot veszített sorshoz Méltóság vesztve lehajolni” idéz Baranyi Ferenc verséből a közlekedési baleset után munka nélkülivé lett férfi. „Ok ezt teszik velem, emberszámba vesznek. Megadták telefonjukat is, bármikor megkereshetem őket.”

A közösség alapítói, *Andrea Riccardi* és gimnazista társai a II. Vatikáni Zsinat gyümölcseként a '60-as években kezdtek együtt imádkozni a római *Sant'Egidio* templomban. Szóltak Istenhez imáikban és meghallgatták válaszat a Szentírásban. A legjobban a gazdag ifjú története érintette meg őket, akit Jézus megszeretett, meg is hívta, de az elszomorodva eltávozott, mert nem tudott lemondani gazdagságáról. „Mi a mi gazdagságunk?” kérdezték *Riccardiék*. „A szabadidőnk.” S elkezdtek látogatni a szegényeket, idősöket.

Ebből a felismerésből sok kezdeményezés született. Kampány a halálbüntetés eltörlésére, táv-örökbefogadás: egy név szerint ismert gyerek rendszeres támogatása a fejlődő országokban, AIDS- elleni gyógyszeres kezelés megszervezése, kórház Afrikában. Mozambikban akkora elismerést szereztek a hetvenes évek óta folytatott tevékenységükkel, annyira megbíztak párbeszéd kész nyíltságukban, hogy az egymással hosszú ideje véres polgárháborút folytató felek az ő közvetítésükkel írták alá 27 hónapi tárgyalás után 1992-ben a békét, amely azóta is szilárdnak bizonyult. Jelenleg már több mint 60 országban van jelen a közösség.

Május 8-án tartották Stuttgartban a keresztény megújulási mozgalmat találkozóját *Együtt Európáért* címmel. A programban még 150 város vett részt, köztük Budapest, Nyíregyháza és Szeged. A rendezvény egyik fő pillére *Andrea Riccardi* volt. Beszédében megemlékezett *De Gasperi*ről, *Schuman*ról, *Adenauer*ről, akik megértették, hogy „A lélekből való Európa akkor kezdődik, amikor az ember megnyitja a szívét Isten Igéjének,” s kiinduló pontja lesz egy nagyobb egységnek, hiszen „a hatalmas déli világ, Afrika mint a szegény Lázár ül a gazdag európai ajtajában, aki elégedetten lakomázik.”

A budapesti közösség egyik szerdai imaóráján éppen a 107. zsoltárt éneklük. *Klemencz Zsuzsanna*, a közösség vezetője Péter és János Pünkösöd utáni csodálatos gyógyítását olvassa föl az Apostolok Cselekedeteiből, majd hozzáfűz néhány gondolatot. „A két apostol együtt ment hírül adni az evangéliumot. Velük volt a Szentlélek, akit nemrég kaptak meg és Jézus is, aki megígérte, hogy jelen lesz azok közt, akik az ő nevében vannak együtt.” Az imaóra után még hozzáteszi: „Én egyedül nem tudok gyógyítani, de a közösség igen... Szerencsésnek érzem magamat, hogy kortársam lehetek közösségünk alapítójának, s személyesen is ismerhetem. Ez nagy felelősséget ad, hogy a Közösség karizmáját hitelesen adjam tovább.”

Zsuzsanna nemrég ment férjhez. Amíg valaki egyedülálló, van bőven szabadideje a heti több délutánt is igénylő közösségi élethez. De mi van akkor, ha valakinek már családja van? „A pécsi közösségünk tagja, *Mónika* 4 gyerekes mama, s mindennapjainak fontos része a közös imádság és a szociális otthonban élő magányos idősök látogatása. Olykor magával viszi egyik-másik gyerekét is. Feltöltődöm ilyenkor, – szokta mondani – s bár nem vagyok gyerekeimmel, utána egész másként kapnak vissza.”

TOTUS TUUS

(Megjelent belőle a 6. és 7. bekezdés: Frivaldszky János: A szentek néma prédikációi. Új Város, 2005. 5. 2. old.)

Nagypéntek. A Pápa, bár már kijött a kórházból, nem vesz részt a keresztúton. Hát igen, ez eléggé megerőltető is lenne. Húsvétvasárnap. Csak az ablakból ad némán Urbi et Orbi áldást. Úgy látszik komolyabb a baj. Talán imádkozni kellene érte. Imádkozom is, kivéve, ha elfelejtem. Húsvéthétfő, Húsvétszerda. Integtet az ablakból, óriási erővel próbál megszólalni, szinte vonaglik a fájdalomtól, de csak egy hörgést ad tovább a hangerősítő. Nem tudtuk, de ez volt, amit utoljára hallottunk tőle. Most már valóban imádkozom, sokszor, mindenfélét. Tartsd meg, Isten Szentatyánkat... Egyre jobban áthat a jelenléte. Ráérek, csak a tévét nézem, minden adásban őt keresem. Nappal, s ha felébredek, éjjel. Többször is akár. Korrekt, rövid és értelmezhetetlen orvosi jelentések. Szavai a fiatalokhoz, akikről megtudja, hogy egyre többen virrasztanak ablak alatt: „Elmentem hozzátok és most megkerestetek.” A lengyel ápoló nővérekhez: „Ne ejtsetek könnyeket” Mindenkihez: „Legyetek derűsek, mert én is az vagyok.” Pénteken már halálhírére keltik. Valóban, egy átlagszervezet csak ennyit bírna, de itt most egy kisportolt, kemény szervezetet kell legyőznie a kórnak, s ez ki tudja, meddig tart még.

Tartsd meg Isten, Szentatyánkat. Hosszú életre? Ez a mi önzésünk lenne és kegyetlenség vele szemben. Hogy ne szenvedjen már annyit? Isten szeretete mindenki számára gyönyörű tervet készített, aztán jó, ha ezt-azt megvalósítunk belőle. Ő – amint eddig láttuk – a rá vonatkozó tervet páratlan tökéletességgel valósította meg. Most a végén rontjuk el ezt a remekművet? Tartsd meg Isten, Szentatyánkat!

Szombaton kilenc után már bedőlök az ágyba. Ki tudja, meddig tart még a haláltusa. Háromnegyed óra múlva telefon ugraszt ki első álmomból. „Bocsánat, papa, de meghalt a Szentatya!” Még soha nem voltam ennyire hálás egy ennyire drasztikus ébresztőért. Ébren lehetek az első percekben, amikor ő Istennel találkozik. S egy hirtelen gondolat. Mielőtt még másnak eszébe juthatna, egy nagy kéréssel fordulok hozzá, egy nagyon szeretett valaki számára. Én leszek az első instanciázó, mielőtt a kérések tömegével árasztanak el mindenhol a világról. Gyerekes felfogás az örökkévalóság idejéről, tudom. De hát ő ezt megérti, jó humorú ember.

Ettől kezdve csak őt akarom látni, róla hallani. Van időm, nem tudok felkelni a képernyő elől. Ki mindenkit nem fogadott! Hová el nem ment, hogy mindenkivel találkozzék, aki csak akart vele találkozni. Testének egyenruhája a pápai fehér, lelkének egyenruhája az a bizonyos derű, amely kisugárzott a parkinsontól egyre merevebbé váló arcvonásokból is. A

szeretet derűjébe úgy öltözött, hogy ezt nem kellett reggelente a fehér reverendával együtt felöltötenie, mert azonos volt létével. „Az vagyok, aki vagyok”, mondta a Mindenható, aki a Szeretetet, a Pápa lényének mélyéből. S a fehér reverenda nem teremtett szigetelést viselője és felebarátja közé, mint ahogy a Szentháromság személyei közt sincs semmiféle szigetelőréteg.

Hányszor fordul elő velem, hogy azt hiszem, szeretetben vagyok, s elég, hogy valaki az utcán valami váratlant mondjon, s máris felfortyanok. S közben ez a fehér ruhás ember számára az ilyesmik csak a szeretet kihívásai, legyenek azok bár a biztonsági öröket megdöbentő események. A legváratlanabb pillanatokban rohantak hozzá vadidegen emberek, hogy átöleljék, s járultak hozzá bejelentett közszereplők, elsütve nem várt, megfontolt tiszteletlenségeket. Nem irtózott az őt gyűlölőktől, a tömeggyilkosoktól, a halálbüntetés híveitől, bombákat a demokrácia magvaiként hintőktől. Csendesen szólt nekik az „élet kultúrájáról”, s most ezek megrendülve emlékeznek meg róla és alázatáról. Védtelenül járta a jelen pillanatok útját, amelyek hallani engedik és teljesíthetővé teszik Isten akaratát. S ez az Akarat ma rá nézve beteljesedett.

Valaki azt nyilatkozta, hogy a pápa utolsó napjai voltak „legszebb enciklikája”, amikor nem hogy lemondott volna, de mindnyájunk jelenlétében halt meg. Amikor a legnagyobb tanúságát adta az élet értékének. Születéstől egészen a természet adta utolsó pillanatig. Megválasztása után első dolga volt meglátogatni kórházi betegeket, hogy beszéljen nekik szenvedésük értékéről: Na jó, ez szép és illő gesztus volt, de hát végülis ő egy makkegészséges ember. Igaz, elment Teréz anya leprásai közé is. Ám amikor maga vált beteggé, szenvedővé, magatehetetlenné, némasága írta „legszebb enciklikáját.”

Néhány nappal halála előtt történt, hogy 13 napos éh- és szomjhalállal meghalasztottak egy negyvenéves asszonyt, „hogy ne szenvedjen”, holott addig mosolygós tekintettel kísérte figyelemmel látogatóit, balesete folytán ugyan másfél hónapos csecsemőére csökkent értelmi színvonalon. Az ilyen életnek állítólag nincs értéke. A pápa halála óta lehetnek-e még érvei a „halál kultúrájának”? Eladható lesz-e még „kegyesnek” ez a kolbei halál, ami Auschwitzban még kegyetlen büntetésnek számított? A szörnyetteknek láthatólag nincs tanulságuk. Ám, ha egyszer elkezdik néma prédikációikat a szentek....!

A temetés méretei, média-esemény-volta minden elképzelésen túltettek. A gyászmisén rabbik, ajatollahok, muftik, buddhista szerzetesek, szikh turbánosok. Világi és egyházi vezetők soha nem látott számban. Megszokásból légi blokád és mesterlövészek, de hát ki akarna itt bántani bárkit is. Csak az esemény méltóságát emelik, mint a svájci gárdisták alabárdjai. A békeköszöntésnél kezét fogva kibékül a rendszerváltoztató

Valesa az öt váltó utódpartí utódjával. Az izraeli elnök is kezet fog – az iráni és szíriai vezetőkkel. Az izraeli külügyminiszter e megmagyarázhatatlan tettet másnap így magyarázza: „Olyan forró volt a légkör...” De nemcsak ott a helyszínen, hanem globálisan. Krakóban a két rivális futballcsapat és egymást gyűlölő rajongói egy stadionban jöttek össze közösen, egy nekik mondott misére, majd összeölelkeztek. A rendőrfőnökök itt is, ott is ámulva állapították meg a bűnesetek számának rendkívüli csökkenését, holott az ellenkezőre voltak felkészülve a soha nem látott tömegben. Nem volt semmi rendbontás sem. A ravatalon fekvő pápára vetett végső pillantásra hat, tíz, végül húsz, azaz húsz órát vártak. Éjjeli hidegben, nappali melegben. Összesen 1,4 millióan. Hogy mit éreztek? Mindenki fájdalomról, de emelkedettségről, hálaérzetről beszélt. Ezt mondta a volt kormányfő is, aki a zarándokok közt menetelt. Hit nélkül felnőtt ember lévén e pápára vezeti vissza mai keresztény hitét.

Hogy a gyászbeszédet mondó Ratzinger bíborost minduntalan megtapsolják: – van ilyen, olasz szokás. Amikor a koporsót is, hát az ember elgondolkozik. Amikor a beszéd végén azonban a téren skandálni kezdenek és transzparenszek emelkednek: „Azonnal szentté!” ott már a sokat megélt, megöszült kardinális is valami soha-nem-tapasztaltat él át. Ha pápa lenne, mondhatna talán igent. Ha egyszerű hívő lenne, talán ott skandálna ő is a téren. De ő csak egy bíboros, aki tágra nyílt szemmel issza magába a hat percig tartó pillanatot.

Szentté, mert pápa volt? Akiket arról kérdeznak, hogy mit jelent számukra II. János Pál, mind azt mondják, hogy követhető és követendő utat. Pedig egyikük sem készül pápaságra. Hanem, mert pillanatról-pillanatra megértette és megvalósította azt a gyönyörű tervet, amit Isten szeretete készített a számára. Ünneplést és merényletet, sportot és betegágyat, szeretetet és örökké a lemondására játszó drukkereket.

Most valami új kezdődött. De egy szent, még egy nagy szent pápa sem csinál nyarat. Szentek serege kell, hogy szülessen Isten jelen pillanatban megérthető akaratának teljesítéséből; abból a máriás, közösségi Istennek átadottságból, amely Jézust, a Szentháromság életét képes adni a világnak. Minderre itt láhattunk járható utat. „Totus tuus, egészen a Tiéd”, mondta Máriának a pápa és átadta magát Istennek és a felebarátnak.

„Totus tuus” érzi most mindenki a Pápa iránt. S mit tesznek? Elindulnak az ő Útján.

